

Onder Weg

HOOPVOL EN
INSPIREREND

Onzichtbaar aanwezig

ENGELEN ANNO 2020

'Gelovigen krijgen op aarde
luchtsteun van engelen'

Rob van Houwelingen

**'Engelen zijn geen zzp'ers,
maar gezondenen van God'**

Wim Markus

'Geef de man de eer van de
eindverantwoordelijkheid;
dat is Bijbels'

Mieke Brink-Blijdorp

Onder de boom

Ik houd van het voorjaar. Van groen. Van nieuw leven dat ontstaat. Van de gelukkig juist in deze precaire coronaweken uitbundig schijnende zon. Met de winter heb ik niet veel. Te donker. Te korte dagen.

Met een beetje aardig voorjaar ben ik buiten. En zit ik buiten. Dan zie ik nieuw groen van dichtbij. Dat kan hier prima. In de achtertuin heb ik zicht op eigen bomen en op die in het naastgelegen park. Er is een nadeel: de meest dominante boom in onze tuin waar je vanzelf onder zit, is een berk. Ik ben overgevoelig voor juist de pollen van een berk. Blijkbaar zijn er daar dit jaar vele van. De hooikoorts die beheersbaar was, is dat nu niet meer.

Dit voelt dubbel. Voorjaar, onder de boom zitten: het is Bijbelse taal voor 'leven in rust', voor 'het is goed zo'. Alleen is die berk er. Dus moet ik weg. Het zou mij veel waard zijn als zo'n dubbel gevoel ook in andere situaties zo eenvoudig oplosbaar was.

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR VAN ONDERWEG

Ontroerende engelen

Engelen ontroeren me. Dan bedoel ik niet die glitterige GIF'jes of naakte, fladderende jochies. Ik bedoel echte engelen, die onzichtbare, van wie ik eigenlijk geen idee heb. Ondanks hun ongrijpbaarheid raken ze me.

Dat merk ik wanneer ik Psalm 91 lees. Deze psalm ontroert me en beangstigt me soms ook. De tekst maakt namelijk glashelder hoeveel geloof je nodig hebt om te zingen: 'De verschrikking van de nacht hoef je niet te vrezen (...), noch de pest die rondwaart in het donker, noch de plaag die toeslaat midden op de dag.' Kom daar maar om in tijden van corona. Vol goede moed gaat de psalm verder, gedragen door een ongrijpbaar geloof: 'Hij vertrouwt je toe aan zijn engelen die over je waken waar je ook gaat. Hun handen zullen je dragen, je voet zul je niet stoten aan een steen.'

» Of komen ze, net als elfjes en trollen, alleen voor in het rijk van de sprookjes? «

In deze editie gaan we op zoek naar de hedendaagse aanwezigheid van engelen, over wie Psalm 91 schrijft. Maakt hun ongrijpbaarheid en onzichtbaarheid het niet juist lastig om in hen te geloven? Maar ook: heb ik het nodig om ze te zien? Passen ze eigenlijk wel in mijn wereldbeeld? Of komen ze, net als elfjes en trollen, alleen voor in het rijk van de sprookjes?

Toch kunnen juist die onstoffelijke engelen ons leven raken en voorkomen dat we ons stoten. De duivel had dat Jezus voor de voeten geworpen, toen hij hem verzocht om van de tempel te springen: toe maar, want engelen zullen je dragen. Toch past Jezus... Als Jezus' verzoeking achter de rug is, komen ze alsnog. Het doet me denken aan de engelen die Hagar (Genesis 21:17) en Elia (1 Koningen 19:5) verzorgen. Beiden zijn eenzaam, meer dan anderhalve meter *social distance*, op het depressieve af. Juist dan komen engelen op bezoek en zetten eten en drinken voor de deur.

Van harte geloven in de hedendaagse aanwezigheid van engelen vraagt een groot geloof in iets wat onzichtbaar is. Maar is dat niet de kern: gedragen worden door iets wat je niet ziet?

JAAP CRAMER IS PREDIKANT VAN DE VERBINDINGSKERK IN HEERDE/EPE EN REDACTEUR VAN *ONDERWEG*

OnderWeg is een inspirerend magazine voor christenen die God en de kerk liefhebben en midden in het leven staan. *OnderWeg* schrijft over relevante en actuele thema's voor christenen en bevat rubrieken over jeugdwerk, missionair kerk-zijn en Bijbelstudie. *OnderWeg* ontstond in 2015 uit een samenvoeging van *Opbouw* en *De Reformatie*.

Redactie

Bram Beute, Debbie den Boer, Jaap Cramer, Esther de Hek (hoofdredacteur), Peter Hommes, Leendert de Jong (hoofdredacteur), Pieter Kleingeld, Jordi Kooiman (webredacteur), Jacomine Oosterhoff (eindredacteur), Annelies Smouter (eindredacteur), Karel Smouter, Geranne Tamminga, Tineke Verhoeff (beeldredacteur thema), Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Redactieadres

Silversteyn 10, 3621 PA Breukelen, redactie@onderwegonline.nl.

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: SPAbonneeservice, A. van Leeuwenhoekweg 34, 2408 AN Alphen aan den Rijn, 088-1102060, administratie@onderwegonline.nl.

Abonnementen

Jaarabonnement Papier Plus: € 58,00 (studenten € 29,00 / Europa € 96,50 / buiten Europa € 128).

Halfjaarabonnement Papier Plus: € 31.

Digitaal abonnement: € 40 (studenten € 20).

(Digitaal) Proefabonnement: drie maanden gratis.

Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag in op www.onderwegonline.nl/abonneren.

IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Bestuur Persvereniging OnderWeg

Marga van Gent-Petter, Arie Liebeek, Aad Lootens, Anko Oussoren en Hillie van de Streek.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05, adverteren@onderwegonline.nl, www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold Communicatievormgevers, Rondweg 76, 8091 XK Wezep, 038-376 33 90, onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle, Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

www.facebook.com/onderwegonline

www.twitter.com/onderwegonline

www.instagram.com/magazine_onderweg

06 ENGELEN ANNO 2020

WAT WETEN WIJ UIT DE BIJBEL OVER ENGELEN? EN HOE KOMT HET DAT WIJ ZO WEINIG ENGELEN ZIEN, VERGELEKEN MET DE BIJBELSE TIJD? ROB VAN HOUWELINGEN GAAT OP ZOEK NAAR ANTWOORDEN.

18 ESSAY WAT BETEKENT VRIJ ZIJN VOOR MIJ?

Dit jaar herdenken we 75 jaar bevrijding. Het is goed om dat te doen, betoogt historicus James Kennedy. Zeker in deze crisistijd met zoveel vrijheidsbeperking. Wat betekent vrijheid voor ons vandaag? En hoe is die betekenis in de loop der tijd veranderd?

26 EYEOPENER WATER IN DE WOESTIJN

In korte tijd heeft het coronavirus de wereld stilgezet. We moeten afzien van pleziertjes, van vakanties, terrasjes en feestjes. Ineens ervaren we de woestijn en de onherbergzaamheid daarvan. In de Openbaring aan Johannes zien we dat dit de manier is waarop Jezus regeert, legt Bas Luiten uit.

^
10 'ZE KIJKEN OVER DE RAND VAN DE PREEKSTOEL DE GEMEENTE IN'

'ALS WE SPREKEN VAN BOODSCHAPPERS, DAN WETEN WE GELIJK AL DAT HET PERSOONLIJKHEDEN ZIJN, DIE DOOR GOD WORDEN UITGEZONDEN. DAN BEN JE AL DIE FLAUWEKUL DIE OM DE BIJBEL HEEN GEKOEKT ZIT, KWIJT.' WIM MARKUS DOET EEN BOEKJE OPEN OVER ENGELIEN.

**30 ONTMOETING
'LEVEN MET GOD IS HEERLIJK,
MAAR OOK PIJNLIJK'**

Lang worstelde Mieke Brink met haar zondebesef. Het is een centraal thema gebleven in haar leven, maar ze verwondert zich des te meer over Gods genade. 'In alles zit liefde en blijdschap. Ook als ik bloedserieus ben – en dat ben ik in dit gesprek misschien wel erg geweest – sta ik op een grond van liefde.'

**34 OPINIE
RAUWE GODSBEELDEN**

God als barende vrouw die het uitschreeuwt van pijn. Het is geen beeld van machteloosheid, maar juist van enorme kracht en liefde. Jaap Dekker legt uit waarom de Bijbel deze rauwe beelden van God gebruikt.

Stockbeelden: 1933bkk/iStock (cover); kosmos111/iStock (pagina 2); Dominik Schröder/Unsplash, franswillemblok/iStock, Luke Stackpoole/Unsplash (pagina 6); Alexeg84/iStock, (pagina 14) brenton_clarke/Lightstock (pagina 16); frankie's/Shutterstock (pagina 18) MG image and design/Shutterstock (pagina 20); piyaset/iStock (pagina 26); NataliaDeriabina/iStock (pagina 34).

Onzichtbaar aanwezig

14 ENGELENERVARINGEN

'OP EEN SMALLE WEG, MET AAN WEERSZIJDEN GROTE BOMEN, KWAM EEN AUTO IN VOLLE VAART EEN KEER RECHT OP MIJ AF. OP HET ALLERLAATSTE NIPPERTJE WAS HET ALSOF DIE AUTO WERD OPGEPAKT EN OP DE ANDERE KANT VAN DE WEG WERD NEERGEZET. ENGELIEN GREPEN IN, DAT GELOOF IK VAST.'

Engelen anno 2020

Wat weten wij uit de Bijbel over engelen? En hoe komt het dat wij zo weinig engelen zien, vergeleken met de Bijbelse tijd? Rob van Houwelingen gaat op zoek naar antwoorden. 'Met een gesloten wereldbeeld kijken we niet verder dan onze menselijke horizon. Dan zijn die engelen misschien wel om ons heen, maar hebben wij ze niet in de gaten.'

Recent onderzoek naar geloof in wonderen en andere bovennatuurlijke ervaringen wijst uit dat een derde van de Nederlanders in het bestaan van beschermengelen gelooft. Waarschijnlijk als een soort bovennatuurlijke EHBO'ers, die ons in noodgevallen te hulp kunnen schieten. Voor veel mensen is geloven dat engelen bestaan ongeveer hetzelfde als geloven in elfjes of feeën. Dat zijn sprookjesfiguren uit volksverhalen, ontsproten aan een levendige fantasie. Zo spelen engelen een rol in Bijbelse verhalen die lang geleden ontstaan zijn in een totaal andere cultuur. In ons denkraam passen ze nauwelijks meer, behalve op zweverige websites.

Het bestaan van engelen wordt echter erkend door alle drie de monotheïstische religies: het jodendom, het christendom en de islam. In de islam is dat zelfs het tweede geloofsprincipe, na het geloof in Allah. Volgens de Koran zijn engelen geschapen uit licht, onstoffelijke wezens. In de islamitische traditie zijn drie bekende uitspraken aangaande de engelen overgeleverd. De eerste uitspraak gaat over hun toewijding: 'Zij zijn Allah niet ongehoorzaam betreffende datgene wat Hij hen opdraagt – zij doen wat hun wordt bevolen'. De tweede uitspraak gaat over hun onvermoeibare inzet, speciaal bij de lofprijzing: 'Zij zijn niet te hoogmoedig om Hem te dienen en zij worden er niet moe van. Zij prijzen zijn glorie dag en nacht en versagen niet'. De derde uitspraak gaat over hun taak als boodschappers: 'Allah kiest gezanten uit de engelen en uit de mensen'. Toewijding, onvermoeibare inzet en een boodschapperstaak – zo wordt ook in het jodendom en het christendom over engelen gesproken.

Wereldbeeld

Maar dan nog kun je engelen verwijzen naar het verre verleden. Onze moderne westerse cultuur heeft een gesloten wereldbeeld. Als gevolg daarvan maken we ook als christenen bewust of onbewust scheiding tussen de aardse benedenwereld (zichtbaar) en de hemelse bovenwereld (onzichtbaar): alsof dat twee afzonderlijke

domeinen zijn. Misschien is die voorstelling echter te simpel en doet een open wereldbeeld meer recht aan de werkelijkheid. Kan er niet een dimensie zijn waarin God inwerkt op de geschiedenis en mensen zijn invloed herkennen? Dan staan hemel en aarde met elkaar in verbinding, zodat engelen zich overal vrijelijk kunnen bewegen. Denk aan de ladder waarover Jakob droomde: die stond op de aarde en reikte tot in de hemel. Gods engelen gingen daarlangs heen en weer. Jezus, de Mensenzoon, heeft zichzelf aangeduid als de ware jakobs ladder.

Wat weten wij uit de Bijbel over engelen? Net als mensen zijn engelen niet precies gelijk aan elkaar. Vaak worden ze afgebeeld met vleugels, maar de Bijbel spreekt daarover alleen bij cherubs en serafs, alsook bij het viertal unieke wezens rondom de hemelse troon (Openbaring 4). De vliegende engel uit Openbaring 14:6 is dus eerder uitzondering dan regel. Aartsengelen hebben een hoge rang en zijn als zodanig herkenbaar. Zij dragen ook persoonsnamen, de bekendsten zijn Michaël, Gabriël en Rafaël. Andere engelen verschijnen meestal als mensen, ze vallen niet meteen op. Ook in de engelenwereld wordt taal als communicatiemiddel gebruikt (1 Korintiërs 13:1). Engelen en mensen zijn van dezelfde makelij, bij wijze van spreken, maar uit een ander soort hout gesneden. Het totale aantal engelen moet ver in de miljoenen lopen (zie bijvoorbeeld Openbaring 5:11).

Dienende geesten

Hebreeën 1:14 stelt een retorische vraag: zijn engelen niet allemaal 'dienende geesten'? Op zo'n vraag wordt geen antwoord verwacht, aangezien het een algemeen bekende waarheid betreft. Ondanks onderlinge verschillen zijn engelen in dit opzicht gelijk: het gaat om geestelijke wezens in Gods dienst. Voor hun dienstwerk gebruikt het Grieks twee verschillende termen die wij herkennen in de woorden liturgie en diaconie. De engelen zijn allereerst liturgische geesten, met een functie in de hemelse viering, zoals Israëlitische priesters

»»

vroeger dienstdeden in het heiligdom. Iets daarvan blijkt in het boek Openbaring. We krijgen een doorkijkje in de hemelse regionen, de werkelijkheid waarin de verhoogde Christus is binnengegaan: ontelbaar veel engelen zingen daar dag en nacht de lof van God en het Lam, oftewel de Vader en de Zoon. Continu-aanbidding! Behalve geofeende liturgen zijn de engelen tevens professionele diakenen. Niet alleen omdat ze in Gods dienst werken, maar ook omdat ze ten behoeve van de gelovigen worden ingezet. Het is dus niet zo dat wij als christenen de engelen kunnen commanderen. Zij blijven ter beschikking van de Vader en de Zoon. Boven zijn ze thuis, in de hemelse wereld, maar ze laten zich uitzenden onder de mensen, om Gods kinderen op aarde bij te staan. Kortom, engelen zijn hemelse uitzendkrachten. Niet alleen in het verleden, onder het volk Israël, want hun uitzending gaat volgens de Hebreeënbrief nog steeds door. De Griekse tekst duidt op een voortdurende missie.

Toppositie

De gelijkwaardigheid van Vader en Zoon is precies het punt dat Hebreeën 1 wil maken. Al Gods dienaren bewijzen eer aan de Zoon, volgens psalmwoorden die worden toegepast op zijn huldinging door de hemelingen. Na zijn volbrachte werk op aarde heeft Hij een topositie gekregen in de hemel, ver boven de engelen verheven. Jezus is dus geen 'engel naast God', zoals André Troost beweert in zijn gelijknamige boek, de engelen staan niet alleen de Vader maar evengoed de Zoon ten dienste. Hij beschikt over een hemelse hofhouding, voortdurend bereid om zijn bevelen uit te voeren. Om in de stijl van Psalm 104:4 te blijven: onder zijn commando doen de engelen hun werk als een wervelwind en als een lopend vuurtje.

Het is dus Gods Zoon, die zijn hemelse dienaren eropuit stuurt. Ooit leefde Hij als mens onder de mensen, lager geplaatst dan de engelen, maar nu is Hij aan Gods rechterhand gezeten. Christus blijft op de troon zitten, zonder echter onze wereld de rug toe te keren. Terwijl aartsengelen voor Gods aangezicht mogen *staan* (Lucas 1:19; Openbaring 8:2), zijn andere engelen voortdurend in beweging. Net zoals Jezus menselijke apostelen uitgezonden had om het evangelie te verbreiden en mensen tot geloof te brengen, worden er hemelse apostelen uitgezonden om de gelovigen op aarde bij te staan.

Reisbegeleiding

Maar wat is die bijstand van engelen in de praktijk waard? Zij hebben niet voorkomen dat Jezus in de woestijn door Satan werd aangevochten of dat Hij de kruisdood is gestorven. En weliswaar werd Petrus door een reddende engel uit de gevangenis bevrijd, maar

vlak daarvoor was Jakobus op bevel van Herodes ter dood gebracht. Hebreeën 1:14 zegt dat engelen de gelovigen bijstaan met het oog op de voltooiing van hun redding. Het gaat over eeuwig behoud in de toekomst. De engelen zijn er dus niet om ons altijd en overal te behoeden voor ongeval of ziekte, noch voor de dood. Zij willen ons helpen om onze toekomstige bestemming te bereiken.

Een actuele vraag is hoe het komt dat wij zo weinig engelen zien, vergeleken met de Bijbelse tijd. Als engelen nog steeds worden uitgezonden, mag je verwachten dat ze vaker verschijnen. Christenen uit andere culturen, zoals in Afrika en Azië, lijken zich veel meer bewust van hemelse beïnvloeding door zowel goede als kwade geesten. Vluchtelingen vertellen een hand op hun schouder te hebben gevoeld. Als engelen onze reisbegeleiding verzorgen, dan zouden ze toch hier en daar zichtbaar moeten zijn? Ik geef vijf punten ter overweging.

1. Verschil tussen toen en nu

Het kan zijn dat er tegenwoordig minder engelen op pad worden gestuurd dan vroeger. In de tijd van het Nieuwe Testament waren vaak engelen present om Jezus zelf en de eerste Jezusvolgers bij te staan. Die moesten hun taak ongehinderd kunnen doen, zodat het goede nieuws zich verder zou verbreiden in de wereld. Ook de tekens van Gods koninkrijk, zoals wonderlijke genezingen of spreken in vreemde talen, waren destijds duidelijker en vaker aanwezig dan vandaag. Maar dit alles neemt niet weg dat het getuigenis van Jezus en zijn apostelen tot stand is gekomen dankzij de bijstand van engelen. In

dat opzicht dragen de gediensstige geesten wel degelijk bij aan onze redding. Intussen gaat in de regionen boven ons hoofd de hemelse lofprijzing al eeuwenlang continu door.

2. Opmerkzaamheid

Als 21e-eeuwse christenen uit de westerse wereld zijn we minder opmerkzaam dan de Israëlieten vroeger als het gaat om Gods werk. In een gesloten wereldbeeld kijken we niet verder dan onze menselijke horizon. Dan zijn die engelen misschien wel om ons heen, maar hebben wij ze niet in de gaten. Of wij houden wel rekening met Gods aanwezigheid, maar stellen ons die niet concreet genoeg voor. Een ziekenhuispastor die onderzoek deed naar engelervaringen kwam zulke verhalen het meest tegen bij jeugdige patiënten. Kinderen geloven op een concrete manier. Dat geldt ook voor de geloofsbeleving van veel christenen uit andere delen van de wereld. Wij spreken meer algemeen over Gods wereldbestuur, zonder te beseffen dat God hemelse dienaren ter beschikking heeft om zijn wil uit te voeren. De Bijbel zegt bijvoorbeeld: 'Moge de HEER u behoeden' (Numeri 6:24), maar ook: 'Hij zal zijn engelen opdracht geven om over u te waken' (Psalm 91:11). Het is allebei waar: de HEER behoedt je doordat Hij zijn engelen opdracht geeft om over je waken. Leven voor Gods aangezicht is hetzelfde als leven onder het toezien en wakend oog van zijn dienaren.

3. In mensengedaante

Soms kan het gebeuren dat we engelen ontmoeten in de gedaante van medemensen. Engelen verschijnen volgens de Bijbel vaak in een menselijke gestalte, je kunt ze verstaan en ze vallen aanvankelijk niet op. Bij de opstanding en de hemelvaart ging het om jongemannen in witte kleren. 'Sommigen hebben *zonder het te weten* aan engelen gastvrijheid betoond', aldus Hebrëeën 13:2. Denk aan de gasten in Abrahams tent en aan de mannen die in Sodom bij Lot thuis ontvangen werden. Wellicht verschuilen gediensstige geesten zich soms achter gewone mensen of maken ze gebruik van hun optreden. Zo kunnen wij zeggen dat sommige mensen 'engelengeduld' hebben, of iemand het compliment geven: 'je bent een engel'. De uitdrukking 'een gediensstige geest' wordt ook wel gebruikt voor menselijke dienstbaarheid. Kortom, wanneer we iets engelachtigs ontdekken in medemensen, weerspiegelt dat mogelijk hemelse invloed op de mensenwereld.

4. Luchtsteun

Verder mogen we niet vergeten dat gelovigen op aarde luchtsteun krijgen van de engelen. Een hemelse

legermacht blijft voortdurend bezig om de redding door Jezus Christus veilig te stellen en de voltooiing van Gods koninkrijk te bewerken. Achter de schermen wordt hard gevochten in de lucht. Voor ons zijn de machten van het kwaad veel te sterk, daar kunnen wij nooit tegenop. Maar tegenover die duivelse beïnvloeding staat een goddelijke overmacht. Christus is de Heer van de engelen, omdat Hij sinds zijn hemelvaart de hoogst verhevene is in heel de kosmos. Ook onzichtbaar kunnen de engelen volop actief zijn. Omringd door dienende geesten die uitgezonden worden om het kwaad te bestrijden, leven wij op aarde in een hemels krachtenveld.

5. Openbaarheid

Ten slotte: de engelen zullen volledig in de openbaarheid treden bij de wederkomst. Wanneer de Heer komt voor het eindgericht, wordt Hij omzwermd door zijn heilige engelen. Niet alleen als machtsvertoon, doordat zij de goddelijke glorie van de Vader en de Zoon zichtbaar maken. De gediensstige geesten hebben ook een speciale taak toebedeeld gekregen bij het laatste oordeel. Jezus had namelijk zelf aangekondigd dat zij de Mensenzoon zullen bijstaan bij het verzamelen en scheiden van rechtvaardigen en onrechtvaardigen, alsook bij de uitvoering van het vonnis.

Denkraam

Waar zijn de engelen anno 2020? Soms vallen ze niet op, soms hebben ze ons overvleugeld. Maar de vraag is: passen engelen nog wel in ons denkraam? Westerse mensen laten zich in hun denken te veel beperken door een gesloten wereldbeeld. Als engelen er nauwelijks meer in passen, is ons denkraam misschien te krap geworden.

ROB VAN HOUWELINGEN IS HOOGLERAAR NIEUWE TESTAMENT AAN DE TU KAMPEN

- L.F. de Graaff, *De verdwijning der engelen uit kerk en theologie*, Amsterdam (proefschrift Vrije Universiteit), 2004.
- A. v.d. Veer, *Engelen op je weg*, Kampen (Kok), 2002.
- Herbert Vorgrimler e.a., *Boodschappers uit hogere sferen. De cultuurgeschiedenis van de engel*, Leuven (Davidsfonds), 2002.

‘Engelen kijken over de rand van de preekstoel de gemeente in’

Het woord ‘engelen’ doet Wim Markus te veel denken aan beeldjes die je in de tuin kunt zetten. ‘Als we spreken van boodschappers -wat het oorspronkelijke woord betekent- dan weten we gelijk al dat het persoonlijkheden zijn die door God worden uitgezonden. Dan ben je al die flauwekul die om de Bijbel heen gekoekt zit, kwijt. Engelkens die door het luchtruim zweven en zo. Engelen zijn geen kleine zelfstandigen, geen zzp’ers, maar gezondenen van God.’

Wim Markus (1946) schreef in 2003 het boekje *Engelen om je heen*. Ooit was hij wiskundedocent en na een late roeping werd hij op zijn 39ste predikant. Na zijn emeritaat in 2009 wijdde hij zich voor de HGJB aan de ontwikkeling van nieuw catechesemateriaal. Bij deze jongerenorganisatie was hij in diverse functies betrokken.

De indruk bestaat dat er tegenwoordig minder engelen worden waargenomen dan in Bijbelse tijden? Hoe zou dat komen?

‘Het is maar de vraag of dat klopt. De Bijbelse tijd was een lange periode. Het aantal verschijningen in de Bijbel is nou ook weer niet zo heel groot. Maar ze worden wel nadrukkelijk beschreven, engelen zijn immers onderdeel van Gods schepping.’

Het schrijven van het boekje deed u in opdracht. Wat heeft u in dit boekje als kernboodschap aan de lezer mee willen geven?

'Ik denk dit: het besef dat engelen geschapen dienaren van God zijn. We doen Hem als schepper te kort als we dit deel van de schepping overslaan. Om een voorbeeld te geven: mijn vrouw is erg goed in tuinieren. Als ik daar geen aandacht voor zou hebben, dan zou ik een belangrijk deel van de creativiteit van mijn vrouw miskennen. Als je leest wat er in de Bijbel over engelen geschreven staat, dan kom je heel veel geweldige dingen tegen. Voor ons moderne mensen is de vraag: waar zijn die engelen dan, als ze ons blijkbaar wel kunnen bereiken en wij hen niet? Je kunt bij de NS geen enkeltje krijgen om een engel te bezoeken. Ze verschijnen wel aan ons, soms zichtbaar, soms onzichtbaar. Dat geeft ook al antwoord op de vraag: waarom zien we nu minder engelen? Ze zijn er wel, maar ze verschijnen misschien wat minder vaak zichtbaar dan voorheen.'

Heeft dat misschien ook te maken met ons moderne technische wereldbeeld?

'Dat zou heel goed kunnen. Als we dit soort dingen bij voorbaat ontkennen, dan komen we ook niet gemakkelijk door die barrière heen. Je zou misschien kunnen zeggen dat de Here God zich daar in zekere zin bij aanpast. Dan sluiten we ons daarvoor af. Als ik me afsluit voor de creatieve tuinkwaliteiten van mijn vrouw, dan zie ik er ook niets van. Dan zijn het gewoon bloempjes en zo. In een plat wereldbeeld, zoals veel mensen dat nu hebben, is sowieso geen ruimte voor een hemel. Dat is een belangrijke kwestie als we vandaag willen nadenken over engelen.'

Wat is de hemel volgens u?

'De vraag is daarbij: is dat een plek, en zo ja, wat voor soort plek is dat dan? In elk geval niet een geweldig grote ruimte in lengte, breedte en hoogte. Eerder, wat ik dan maar een beetje wiskundig noem, een meerdimensionale ruimte waar God woont en troont, waar Hij alomtegenwoordig is en waar de engelen ook leven. Een ruimte die ontoegankelijk is, van ons uit dan. Andersom is de aarde wel toegankelijk vanuit die wonderlijke ruimte. Ik bedoel dit: elke plek op deze driedimensionale aarde is ook een plek in die wonderlijke meerdimensionale hemelruimte die onze aarde omringt en doordringt. Net als bij een kubus. Bij een lijn in een kubus is elke punt op die lijn ook een punt van de kubus. Maar niet elke punt van die kubus is daarom ook een punt op die lijn. Niet elke plek in de hemel is ook een plek op de aarde, maar elke plek op de aarde is wel een plek in de hemel.'

>>

De hemel is in uw visie dus niet ver weg, maar vlakbij?

'Ja, hoe gek het ook klinkt. Voor de engelen heel vlakbij, voor Jezus Christus ook. Van Jezus lezen we ook dat hij net na de opstanding verscheen en verdween, net als de engelen verschijnen en verdwijnen. Ineens zijn ze er en ineens zijn ze ook weer weg. Jezus kwam na zijn opstanding ook niet aanlopen, maar Hij verscheen, en ineens was Hij ook weer weg. Dat besef van die nabije hemel is geweldig belangrijk om te durven nadenken over het bestaan van engelen. Er is meer ruimte dan in onze driedimensionale wereld. Dit heeft mij geholpen in de overtuiging dat het voor een mens niet gek of dwaas is om te geloven dat er engelen zijn. We geloven in God, maar ook dat er engelen zijn als zijn dienaren.'

» 'Engelen zijn geen zzp'ers, maar gezondenen van God' «

Verschijnen engelen ook nog aan ons, wat u betreft?

'Ja, dat geloof ik stellig. Ik heb zelf nooit een engel gezien, misschien een engel mij wel. Dat weet ik dus niet. Ik heb getuigenissen gelezen van christenen die wel een engel ontmoet hebben. Vaak in een situatie waarin mensen de bescherming harder nodig hebben dan hier, de coronacrisis even daargelaten. Bijvoorbeeld als er sprake is van christenvervolging, dan kan ik het me goed voorstellen dat de Here God engelen inzet om zijn kinderen te ondersteunen. Ook in de Bijbel vinden engelenverschijningen vaak plaats op bepaalde keerpuntmomenten. Zij komen niet zomaar over de straat heen, plat gezegd. Ze komen om iets belangrijks aan te kondigen. Zoals bij Abraham, of als de geboorte van Simson of de geboorte van Jezus wordt aangekondigd.'

Kunt u een concreet voorbeeld noemen?

'Ken je het boek *Vanya*? Het vertelt het verhaal uit de jaren zeventig van een Russische soldaat die lid is van een Baptistenkerk en die daarom in de gevangenis terecht komt en op gewelddadige wijze om het leven wordt gebracht. Hij maakt ook een engelenverschijning mee, om hem te ondersteunen, niet om hem te redden uit zijn situatie. Ik vond het een heel authentiek getuigenis toen ik dat destijds las.'

En als er geen sprake is van vervolging, bemoeien engelen zich dan toch met ons?

'Ik geloof dat er engelen met ons meegaan. In de eredienst kijken ze als het ware over de rand van de preekstoel de gemeente in, om kwetsbaren in het geloof bij te staan. Dat belooft Jezus. In Matteüs 18:10

zegt Hij: 'Waak ervoor ook maar een van deze geringen te verachten. Want Ik zeg jullie: hun engelen in de hemel aanschouwen onophoudelijk het gelaat van mijn hemelse Vader.' God beschermt hen via de engelen, op de een of andere wijze. Deze belofte is niet bedoeld in de zin van persoonlijke beschermengelen. Engelen staan gereed om kleinen in het geloof die gehinderd of vertrapt worden, weer overeind te zetten. Het is ook niet zo dat je wel een heel goede gelovige moet zijn om de bijstand van engelen toegezegd te krijgen. Dat vind ik een genadeloze en vruchteloze gedachte. God zendt zijn dienaren uit naar zijn kinderen in al hun kwetsbaarheid en kleinheid. We hoeven niets te verdienen, het is allemaal al volbracht.'

Is dat idee van een persoonlijke beschermengel misschien een meer onbijbelse of heidense manier om naar engelen te kijken?

'Dat denk ik wel. Dat woord beschermengel kom je in de Bijbel ook niet tegen, bij mijn weten. Zo noemt Jezus de engelen ook niet. Hij heeft het over engelen die uitgezonden zijn speciaal voor degenen die dat extra nodig hebben, de wankelmoedigen, de twijfelaars. Ik vind dat een troostrijke gedachte voor een mens die zelf ook wel eens een twijfelaar is.'

In de Bijbel wordt ook gesproken over engelen die zijn gevallen. Hoe past dat in uw visie?

'Je leest in de Bijbel maar op een enkele plek over gevallen engelen, in de brieven van Judas en Petrus, en in Openbaring 12. Dat is een van de grote

Zwaaipastoraat

Mij valt in deze zwoegende tijd het geluk ten deel dat ik bijna dagelijks een paar ansichtkaarten mag schrijven. Op de kaartjes schrijf ik de boodschap die voor mij vaak volslagen onbekenden aan anderen willen doorgeven: 'We missen u, oma', 'hou vol, dit gaat weer voorbij', of 'we houden van je'. De kaarten vinden hun weg naar huizen en kamers waar de bewoners één ding gemeen hebben: ze zitten opgesloten, volledig in quarantaine, of met af en toe een stap buiten de deur.

Het elan waarmee we afgelopen weken weer volop kaarten zijn gaan posten, legt een behoefte bloot. Het is de behoefte aan balsem voor onze uit balans gebrachte geesten. Nu onze levens ontmanteld zijn van veel dat eerst gelukbepalend was, is er herwaardering van goede woorden, lieve daden en troostende blikken. De Frans-joodse filosoof Emmanuel Levinas gaf ooit een fijnzinnige parafrase van veelal ongeziene uitingen van naastenliefde: 'de kleine goedheid'. We snakken ernaar, zoals de Belgische schrijver Hugo Camps vanuit zijn isolatie zei: 'We hebben troost nodig, al is het maar in kleine woorden.' De coronacrisis is alleen daarom al een kans om ons als gelovigen van onze beste kant te laten zien. En dat gebeurt ook. 'De koning, koningin, minister-president: ze zijn alle drie onder de indruk van wat kerken doen in crisistijd', schreef *Trouw* laatst.

» 'We hebben troost nodig, al is het maar in kleine woorden' «

Toch past in deze lofzang wel een pas op de plaats. Ik zie namelijk ook wat anders, iets wat lijkt te passen in het principe dat mensen in tijden van onzekerheid houvast zoeken in waar we sterk in zijn: voor een kerkelijk volkje pomen, redeneren en discussiëren. Te vaak erger ik mij aan theologen, predikanten en anderen uit de kerkelijke bubbel die mijn Twitter-tijdlijn vullen met bijvoorbeeld een intensief debat over wel of niet digitaal avondmaal vieren. Beste mensen, denk ik dan: staak je wild geraas, stap op de fiets en rijd naar het verzorgingshuis waar je oudste schapen blij verrast jou voor hun raam zien staan terwijl je met hen belt.

Zwaaipastoraat, daar is het nu de tijd voor. Van meer *grote* betekenis dan door deze *kleine* goedheid te betrachten kun je in deze tijd nauwelijks zijn.

ESTHER DE HEK IS HOOFDREDACTEUR
VAN ONDERWEG

geheimenissen. De Bijbel is ook niet geschreven voor engelen, maar voor ons. Ik vind het onbegrijpelijk dat er engelen geweest zijn, die er voor de grondlegging der wereld al waren, die op de een of andere wijze zich van hun oorsprong hebben losgemaakt, dat wil zeggen van God zelf, van het dienen van God, het loven en prijzen van God.'

Dat er over de gevallen engelen weinig in de Bijbel staat, betekent dat ook dat we ons er maar niet al te druk over moeten maken?

'Ja en nee. We moeten er niet te veel over willen weten, hoe het allemaal precies zit. Er zijn twee strategieën die Satan wel bevallen. Dat we hem negeren, als flauwekul afdoen. En de andere is dat we ons door en door in hem verdiepen. Dan begeven we ons in het occulte gebied, dat is levensgevaarlijk. Dat zijn twee uitersten die we moeten omzeilen. We moeten niet ontkennen dat de gevallen engelen er zijn, maar ons ook niet op hun terrein begeven. Een tussenweg is het beste.'

Dat er engelen zijn, wat zegt dat over God, over zijn karakter?

'Dat is een mooie vraag. Dat zegt mij over God wat staat in Hebrreeën 1:14, dat Hij er alles voor over heeft en er alles aan doet opdat zijn kinderen het eeuwige leven zullen beërven. Hij doet er alles aan. Het zenden van zijn Zoon is het summum, maar daar omheen haalt God alles wat je maar bedenken kunt uit zijn 'voorraadkast' om ons het eeuwige leven binnen te dragen.'

Wat kunnen we met het geloof in engelen in deze crisistijd, waarin we misschien wel bang zijn voor de toekomst?

'Laat in vrees en beven waar zijn wat de Bijbel ons hierover aanreikt. Dat God ook nu voor zijn kinderen, voor zijn gemeente, de engelen klaar heeft staan om hen te begeleiden op weg naar zijn nieuwe rijk. Dat betekent niet dat wij meer beschermd zijn dan een niet-gelovige. En dat wil niet zeggen dat alle angst weg is. Gods beloften zijn niet bedoeld om een gemakkelijk leven te hebben. Maar alles is er bij Hem op gericht dat wij zijn rijk zullen bereiken.'

ARIE KOK IS JOURNALIST

Het boekje *Engelen om je heen* van Wim Markus is alleen nog antiquarisch verkrijgbaar.

Engelen ervaringen

Een bloemlezing van quotes en korte stukjes over engelenervaringen.

In zijn dagelijkse overdenking op Facebook schreef Arie van der Veer op 28 maart jongstleden over ‘mensen die engelen kunnen zijn’, juist ook in deze tijd.

‘Bent u het? Een engel?’

‘Engelen zijn geen mensen. Toch kunnen engelen en mensen veel op elkaar lijken. Niet alleen omdat de Bijbel ons vertelt dat engelen de gedaante van een mens kunnen aannemen. Maar ook omdat het werk dat zij doen soms hetzelfde is. En dat is: als zij boodschappers van God zijn. Dan vervullen mensen dezelfde rol als engelen. (...)’

Er zijn heel wat meer engelen, *angeloi*, dan de engelen van wie we zo’n driehonderd keer in de Bijbel lezen. Lees je van engelen, weet dan dat er niet alleen sprake is van de hemelse personen die God dag en nacht omringen: de aartsengelen, de serafs en de cherubs. Ook anderen worden *angeloi*, boodschappers, genoemd. Soms gewone mensen. Mensen zoals u en ik.

Ik vraag me af of de vertalers soms niet te ver gegaan zijn door voor ons al een keuze te maken. Vinden zij dat je met gewone mensen te maken hebt, dan vertalen ze *angeloi* met bode. Zijn ze van oordeel dat het hemelse wezens zijn, dan vertalen ze *angeloi* met engelen. (...)’

Maar houdt u zich daar niet het meeste mee bezig. Belangrijker is dat wij ons afvragen in hoeverre wij een ‘engel’ genoemd zouden mogen worden. Geen eenvoudige vraag. Wat is de boodschap van ons leven? ‘Doe het werk van een evangelist’, staat er in de Bijbel. (...) Bent u het? Een engel?’

'In Gods schaduw', Liedboek van de Kerken 2013, lied 91a vers 2:

'Om jou tot vaste gids te zijn'

Engelen zendt Hij alle dagen
om jou tot vaste gids te zijn.
Zij zullen je op handen dragen
door een woestijn van hoop en pijn.
Geen bange nacht zal je doen beven,
geen ziekte waar een mens van breekt.
Lengte van leven zal God geven,
rust aan de oever van een beek.

Eindredacteur Jacomine Oosterhoff interviewde twee jaar geleden Amina, een Somalische vluchteling die in Nederland tot geloof kwam. Zij vertelde toen haar over 'engelenervaring' aan Jacomine, die deze beschreef in een artikel voor Stichting Gave.

'Het was helemaal licht in de kamer'

'Op een nacht viel ik huilend in slaap. Ik voelde me verward. 's Morgens vroeg werd ik wakker, ik moest mijn jongste zoon verschonen. Ineens zag ik in de deuropening een man staan. Hij had witte kleren aan en een touw om zijn middel. Ik verschoonde de luier. Er lag vieze kleding op de grond. Hij stak zijn hand uit en de kleding schoof weg. Ik vroeg: "Bent U dat, Jezus?" Hij lachte. Het was helemaal licht in de kamer, ik kon alleen maar roepen "Halleluja. Ik houd van U, Jezus!"'

» "Halleluja.
Ik houd van
U, Jezus!" «

»»

» Waar mensen op hun grenzen stoten... «

Redactielid en auteur van de beschouwing in deze editie, Rob van Houwelingen, selecteerde onderstaand citaat uit het boek *Boodschappers uit hogere sferen* door Herbert Grimler, over de herkomst en beeldvorming van engelen in kunst en cultuur door de eeuwen heen.

‘Het lijkt erop dat in een tijd waarin er een kerkelijk-religieus vacuüm is ontstaan, precies engelen de dragers zijn gebleven of geworden van ons verlangen naar transcendentie. De ervaring leert dat ze vooral werkzaam zijn daar waar mensen op hun grenzen stoten en – aan gene zijde van alles wat hen beschermt – behoefte hebben aan steun en troost.’

» Engelen grepen in, dat geloof ik vast «

Publicist en spreker Dirk van Genderen schrijft in een van zijn blogs over een ‘engelenervaring’ die hij eens had.

‘Op een smalle weg, met aan weerszijden grote bomen, kwam een auto in volle vaart een keer recht op mij af. Op het allerlaatste nippertje was het alsof die auto werd opgepakt en op de andere kant van de weg werd neergezet. Engelen grepen in, dat geloof ik vast.

En als Gods weg toch anders is? Ik ken deze vragen, mijn vader overleed op 50-jarige leeftijd bij een aanrijding. Mij troost altijd de gedachte uit vers 12 van Psalm 91 dat de engelen zijn ziel hebben gedragen in de hemel, naar Gods troon, zonder dat hij onderweg zijn voet stootte aan een steen.’

Ik zal altijd van je houden!

Wat maak je door wanneer je kind vertelt dat hij homoseksueel is? **Geja van Reenen** beschrijft het proces dat zij als moeder heeft ervaren. De liefde voor haar kind, de moeite en pijn rond veroordelingen en afwijzing, vooral in de kerk. Met dit boek wil zij ouders ondersteunen die hetzelfde meemaken. Daarnaast wil ze ook inzicht geven aan omstanders en kerkelijk werkers. Wat gebeurt er in een gezin als een kind uit de kast komt? Wat hebben de gezinsleden voor ondersteuning nodig? Het is een doorleefd verhaal, afgewisseld met gedichten en eenvoudige schilderijen van haar hand.

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten-motief.nl – 136 p. – € 14,90 – in de boekhandel

OnderWeg app!

Met de app *OnderWeg* online kun je ons magazine ook op mobiel of tablet lezen. De app bevat de nieuwste editie van *OnderWeg* en alle eerdere nummers (vanaf 2015).

Ja, ik wil *OnderWeg* digitaal lezen!

Voor € 40,00 per jaar (studenten betalen € 20,00) lees je magazine *OnderWeg* op mobiel of tablet. De speciaal voor *OnderWeg* ontwikkelde app *OnderWeg* online werkt simpel en snel.

Meld je aan via www.underwegonline.nl/app

> Column

Vogels

Hij had al vaak op het gastenlijstje gestaan. Maar steeds kwam er iets tussendoor, iets wat net even urgenter leek. Maar op de valreep was het dan toch gelukt. In een van de laatste uitzendingen van *De Wereld Draait Door*, zo'n uitzending met gezellig veel publiek zonder anderhalve meter afstand. Twee dagen later kon dat niet meer vanwege de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan.

Ik heb het over Theunis Piersma, die als vogeltrekecoloog ruimschoots zijn sporen verdiend heeft. Al veertig jaar lang bestudeert hij de trek van enkele soorten vogels. En dat niet omdat hij geen andere baan heeft kunnen vinden. Nee, hij vindt zichzelf een grote bofkont, hij kan geen mooier werk bedenken. Steeds weer wordt hij verrast door wat hij ontdekt in het leven van twee vogels: onze nationale vogel, de grutto en de kanoet. Piersma vertelde hoe zijn onderzoek een enorme vlucht gekregen heeft. De laatste jaren is een aantal vogels van een minuscuul zendertje en zonnepaneeltje op hun rug voorzien. Dat zendertje staat in verbinding met een satelliet, waardoor de bewegingen van die vogels te traceren zijn. Onlangs werd duidelijk dat de kanoet, zo klein of groot als een merel, in zeven dagen tijd een afstand van zeventuizend kilometer vliegt zonder te eten, te drinken of te slapen! En dan weet hij ook nog de weg terug te vinden. Zie www.globalflywaynetwork.org.

» Het luchtruim is weer het unieke domein van de vogels «

Intussen liggen de vluchten van en naar Schiphol stil. Het luchtruim is weer het unieke domein van de vogels. Je hoort en ziet dat mensen weer oog krijgen voor de vogels in hun eigen buurt. Veel 'urgentie van vroeger' is weg. En misschien komt het ook, omdat vogels symbool staan voor vrolijke, vrije onbekommerdheid. Daarom had ook Jezus iets met vogels. Eén ding is zeker: als onze nieuwe samenleving gaat kijken met de stralende ogen van Piersma, gaan we nog heel wat beleven. En de vogels? Zij zullen er nog vrolijker door gaan zingen.

ROEL VENDERBOS IS GEESTELIJK
VERZORGER IN EEN VERPLEEGHUIS

Wat betekent vrij zijn voor mij?

Over ruim een week herdenkt Nederland de bevrijding van 75 jaar geleden. Het is goed om zoiets te doen. En om te beseffen wat vrijheid betekent. Zeker in deze crisistijd met sociale vrijheidsbeperking. Historicus James Kennedy, Amerikaan van geboorte, gaat in op de betekenis van vrijheid. Is deze betekenis in de loop der tijd veranderd en wat betekent vrijheid nu voor ons?

Vrijheid staat voor mij, decaan van een 'liberal arts and sciences'-opleiding, en voor onze studenten centraal. *Liberal arts* is, ingewikkeld gezegd, een Engelse vertaling van een Romeinse vertolking van een Grieks idee. Aristoteles vond dat mensen vrij moesten zijn om te studeren, waardoor zij de kans kregen om de 'kunsten' te ontwikkelen die bij een vrij mens horen. Zo kun je de intellectuele maar ook de morele deugden ontwikkelen die de mens vrij maken van onwetendheid en eigen verlangens. Hoger onderwijs is niet alleen bedoeld om een goede baan te

krijgen, maar ook om je bestaan te verrijken en je te bevrijden van onwetendheid en verlangens. Zo kun je dienstbaar zijn aan anderen.

Succes

Soms twijfel ik of dit ons lukt. Je kunt de vraag stellen of deze kijk op het onderwijs ooit realistisch is geweest, maar in ieder geval staan in deze tijd maatschappelijke factoren deze vrijheidsvisie in de weg. Onze nadruk op het ontwikkelen van unieke leergangen is vooral bedoeld om keuzevrijheid te maximaliseren, zonder dit noodzakelijkerwijs te verbinden aan 'hogere' doelen. Voor sommige

kiem van waarheid. Ze zien die zoektocht naar vrijheid vooral in het maken van de juiste keuzes, terwijl vrijheid als keuzevrijheid een fuik kan zijn. Psychologen waarschuwen voor de gevolgen van een overdaad aan keuzes. Mensen kunnen er hevig onder lijden als ze denken dat er maar een goede keuze is en dat ze gefaald hebben als zij verkeerd kozen of als geen keus konden maken. Het maximaliseren van eigen keuzes leidt daarnaast tot een vervlakking van de vrijheid, omdat vooral het consumptieve element naar voren komt. Bovendien dient onze keuze-ideologie vooral de levensstijl van vermogende burgers. Hoe vrij zijn mindervermogende mensen eigenlijk om te kiezen en hun leven vorm te geven? Zo is 'vrijheid' zoals wij die tegenwoordig gebruiken eerder een uitholling van het werkelijk vrij-zijn dan een verrijking daarvan.

Vrijheid-blijheid

Tot nu ging het vooral over hoe wij vrijheid persoonlijk invullen. Er is ook een maatschappelijke dimensie waarin vrijheid ter discussie wordt gesteld. Veel mensen denken dat ze zelf goed kunnen kiezen en met vrijheid kunnen omgaan, maar zijn er niet zeker van dat anderen dat ook kunnen. Nederlanders vinden het een groot probleem dat burgers niet voldoende rekening met anderen houden, volgens de rapporten over 'Burgerperspectieven' van het Sociaal Cultureel Planbureau. Geen enkel ander land maakt zich hier zo druk over. Migranten zouden zich niet houden aan de Nederlandse normen en waarden en er moeten wellicht meer eisen aan hun integratie worden gesteld.

» Keuzevrijheid kan een fuik zijn «

studenten is de opleiding daarom vooral een weg naar maatschappelijk succes. Zo kan het onderwijs ontaarden in een vorm van consumentisme: de vrijheid om te kopen wat je wilt en wanneer je het wilt. Of in keuzevrijheid waar het vooral om jezelf gaat, zoals een coach schrijft op internet: 'Als ik het hier heb over vrijheid, dan bedoel ik de vrijheid om jezelf te zijn. Om de persoon te zijn die je wilt zijn.'

Authentiek

De meeste mensen in Nederland denken dat ze alleen echt bevrijd kunnen worden door 'authentiek' te zijn en pas dan anderen kunnen dienen. Daarin zit een

De 'vrijheid-blijheidmentaliteit' van het einde van de twintigste eeuw heeft duidelijk aan kracht ingeboet. De partij die zich in 1982 nog profileerde met de campagneleus 'gewoon jezelf kunnen zijn' verving deze leus dan ook door woorden als 'normaal' en 'doen'. Er is meer ongemak dan vroeger over de uitwassen van te veel vrijheid. Tegelijkertijd zijn er in de wereld minder politieke vrijheden dan een aantal jaren geleden. In het laatste decennium van de vorige eeuw leek vrijheid de bestemming van de mensheid te zijn. Maar helaas is in veel landen vrijheid een illusie. Tegelijk merken we dat ook onze vrijheid zomaar kan worden ingeperkt. Een globaliserende wereld

levert soms meer misdaad en schendingen van de privacy op die ten koste van onze vrijheid gaan. Ook het coronavirus, in de kern evenzeer een effect van de globalisering, leidt tot stevige inperking van onze vrijheid. We accepteren die.

Basiswaarde

En toch is vrijheid een basiswaarde. Maar waarom eigenlijk? Zelfs mijn studenten haperen tot mijn schrik als hun die vraag wordt gesteld. Dit roept nieuwe vragen op. Zijn onze opvattingen over vrijheid wel toereikend? Voor onszelf, voor onze samenleving? In het westen hebben we historisch gezien twee soorten vrijheid gekend. De 'externe' vrijheid, de politieke rechten waaraan later de sociale zijn toegevoegd, en de 'innerlijke' vrijheid van het geweten. Christenen kwamen relatief vroeg tot de ontdekking dat christen-zijn en vrij-zijn bij elkaar hoorden. Slavernij hoorde niet bij christen-zijn. In de praktijk liep dit vaak anders en werd dit idee op z'n zachtst gezegd zeker niet consequent toegepast. Maar in theologisch opzicht pasten de twee identiteiten bij elkaar. Als je geestelijk vrij was, zou je dat in aardse zin ook moeten merken.

» In veel landen is vrijheid een illusie «

Dit geloofde men ook in de Nederlanden. Dat was een van de redenen waarom Nederlanders in de 17^e eeuw niet happig waren op het bedrijven van zending onder slaven, want als ze christen waren geworden zou je hen – op termijn – vrij moeten laten. Het was maar beter om te beweren dat Afrikanen in geestelijke zin niet rijp waren om christen te worden. Later werd dit standpunt uit praktische redenen losgelaten: christen-zijn en slaaf-zijn waren toen wel te verenigen. En zonder veel ophef werd de slavernij onderdeel van de Nederlandse economie.

Spirituals

De tot slaaf gemaakte mensen in het westelijk halfrond bleven de verbinding tussen de twee vormen van vrijheid wel zien. In de Verenigde Staten hadden *spirituals* vaak een dubbele betekenis: het verlangen naar geestelijke bevrijding en hemels heil gingen samen op met het verlangen naar verbreking van aardse ketenen. Deze tweeledige spiritualiteit zou een belangrijke inspiratiebron zijn voor de Civil Rights beweging in Amerika. De 'profetische' verwachting

van de demonstranten dat God hen zou bevrijden was de basis van de beweging; hun politieke strijd was de aardse dimensie van hun geestelijke verlangens. Spirituele en aardse verlangens naar vrijheid lagen zo in elkaars verlengde. Je ziet dit terug in de Nederlandse geschiedenis. 'Geen vrijheid in dit land zonder dat er ook geestelijke vrijheid is' was 75 jaar geleden in meerdere kranten te lezen, toen Nederland net bevrijd was. 'Een volk moet zich naar de vrijheid omhoog werken', meldde het *Wekelijksch Orgaan van de Stoottroepen Binnenlandsche Strijdkrachten*. 'De weg naar vrijheid zal erg moeilijk zijn', meende *Trouw*, niet alleen omdat er veel schade hersteld moest worden, maar nog moeilijker zouden 'de overwinning van onszelf' en de bereidwilligheid tot zelfverloochening worden. Dat was toen een wijdverbreid sentiment: een volk blijft niet vrij als mensen zelf niet geestelijk vrij zijn, dat wil zeggen als zij gedisciplineerd, offerbereid en gezagsgetrouw zijn. Een burgerschapsboek uit die tijd benadrukte dat vrijheid zonder gemeenschapszin onmogelijk was. Het christendom was nodig om die interne vrijheid richting te geven.

Verdraagzaamheid

Vanaf de jaren zestig verstomde het thema van geestelijke vrijheid. Het was te zwaar; te burgerlijk; te moralistisch; te zeer gericht op plichtsbeseft; te vatbaar voor misbruik in een tijd waarin gezag steeds meer gewantrouwd werd. Hoe kon deze invulling mensen werkelijk vrijheid geven? Nu de welvaart en sociale zekerheid vertrek uit de oude verbanden mogelijk hadden gemaakt, konden mensen beter zelf invulling geven aan vrijheid.

Een van de resultaten van deze verschuiving is echter dat er nu een los verband bestaat tussen de persoonlijke en de politieke vrijheid. Vanaf de jaren zestig bleef de politieke vrijheid ons dierbaar, maar werd er niet al te veel verwacht van de geestelijke vrijheid van de burgerij. Wat die inhield, moest elke burger maar voor zichzelf bepalen. De toespraken die in die jaren rond vijf mei werden gegeven, zijn hier voorbeelden van. Nederlanders werden er vooral toe opgeroepen om anderen dezelfde ruimte te geven die je voor jezelf claimt. Prinses Juliana en prinses Beatrix konden dit heel plechtig zeggen. Ze riepen burgers op tot verantwoordelijkheidsbesef, maar uiteindelijk kwam hun appel hierop neer: vrijheid hangt vooral af van je verdraagzaamheid.

» Wij lezen en zien wat we willen zien «

Sinds de eeuwwisseling is er geleidelijk meer oog gekomen voor normering in het gesprek over vrijheid. Door de gevoelde interne en externe bedreigingen is er minder aandacht voor verdraagzaamheid als hoofddeugd en komt er meer nadruk te liggen op gedeelde normen die gezamenlijk moeten worden uitgedragen. Dit laatste is recent wel heel zichtbaar geworden tijdens de crisis die we nu door het virus meemaken: we hebben op elkaar te letten en voor elkaar te zorgen

Hoe gaan we nu, in dit jaar waarin Nederland 75 jaar bevrijding herdenkt, verder? Anders gezegd: welk accent heeft vrijheid en welk accent zou het moeten hebben?

Wij verontachtzamen vrijheid eerder dan haar een te grote plaats te geven in onze samenleving. We zijn tot vrijheid geroepen, volgens Galaten 5. Voor vrijheid heeft Christus ons van de dood gered, schrijft Paulus in dat hoofdstuk. Eugene Peterson zegt het zo in zijn Bijbelvertaling *The Message* (naar mijn vertaling uit het Engels):

'Het is absoluut duidelijk dat God je tot een vrij leven heeft geroepen. Zorg er alleen voor dat je deze vrijheid niet als een excuus gebruikt om te doen wat je wilt doen en je vrijheid vernietigt. Gebruik liever je vrijheid om elkaar in liefde te dienen; dat is hoe vrijheid groeit...'

Onbevangen

Ik houd van deze vertaling omdat deze vrijheid verbindt aan liefde. Onze eigen vrijheid krijgt gestalte door elkaar in liefde te dienen. Een mooi Nederlands woord dat vrijheid en liefde verbindt, is 'onbevangenheid', zoals Kars Veling mij ooit zei. Onbevangen, om er voor anderen te zijn. Helaas lukt dat vaak niet, omdat we 'bevangen' of 'gevangen' zijn in ons eigen gelijk. Onze online algoritmes ontstaan op basis van onze persoonlijke voorkeuren. Ook daardoor worden we 'gevangen': we lezen en zien immers alleen wat wij willen zien. Deze bevangenheid heeft een belangrijke rol gespeeld in de polarisatie van de politiek. Weliswaar ligt nu, door de schrik onder invloed van het virus, meer nadruk op onze eensgezindheid. Maar het is maar de vraag of die nadruk door de moeilijke tijd die nog komt, blijvend is en of niet toch weer de verleiding ontstaat om vooral voor het eigen gelijk te gaan.

Dat zou funest zijn: een democratie vol 'bevangen' mensen zal het niet lang volhouden. De boodschap van Paulus reikt verder dan ons als individuen. Vrijheid als het elkaar in liefde dienen, is onmisbaar. Vrijheid is dus niet allereerst het optimaliseren van je eigen keuzes en een 'leven en laten leven'-houding jegens je naasten. Vrijheid oefen je door te leren om anderen lief te hebben. Ik heb dat te laat beseft, maar ik weet dat dit mij vrijheid biedt. En ik weet dat het niet alleen gaat om mijn eigen zielenheil, maar om het welzijn en de vrijheid van onze samenleving.

Martin Luther King zei dat vrijheid zou komen omdat de hele schepping ernaar zucht en gerechtigheid ons beloofd is. Zo'n stelling is een uiting van geloof. Kunnen wij dit niet net als King geloven? Voor onze toekomst is het belangrijk om te geloven dat vrijheid de moeite waard is en dat dit onze bestemming is. Net zoals de Nederlanders in 1945 geloofden.

De huidige crisis geeft de samenleving en ons als individu weer de kans om de volgende vragen opnieuw te stellen: waarvoor is mijn vrijheid er? Gaat mijn vrijheid alleen om mij of ook om anderen? In welke mate zijn we in staat en bereid om vrijheid te zien als onbevangenheid tegenover anderen? Wat betekent het om offers te brengen voor de naaste? Alleen liefde kan deze vrijheid waarmaken. Moge Gods Geest ons het vermogen geven om hieruit te leven.

JAMES C. KENNEDY IS DECAAN AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT EN VOORZITTER VAN DE COMMISSIE 'HERIJKING VAN DE CANON VAN NEDERLAND

> Onze rubriek Praktijklokaal is gewijd aan hoe we in deze periode dat Nederland vanwege het corona-virus op slot zit toch kerk kunnen zijn: 'kerk in quarantaine'.
Op onze webpagina 'Kerk in quarantaine' zijn nog veel meer tips te vinden over kinder- en jeugdwerk, pastoraat, preken, gebed en kringen.
Zie www.onderwegonline.nl/kerkinquarantaine.

Avondmaal in tijden van corona 'Toch verbonden en geborgen in Christus'

In veel gemeenten ging de avondmaalsviering de afgelopen tijd niet door vanwege de onmogelijkheid om fysiek bij elkaar te komen. Andere gemeenten combineerden een online viering in de kerk met een viering door gemeenteleden thuis. Dat gebeurde o.a. in GKv-gemeenten in Apeldoorn-C, Assen-Peeloo, Houten, Zwolle-Noord, Amstelveen, Enschede-Zuid en Rotterdam-C, NGK-gemeenten in Dordrecht, Ede en Houten, samenwerkingsgemeenten in Hengelo (3G), Maastricht (NGKv), Amersfoort-Vathorst (CGK/NGK/PKN) en Rotterdam-Alexanderpolder (CGK/NGK).

Vooraf

Kerkenraden investeerden vooraf flink in digitale communicatie. Zo schreef de GKv Rotterdam-C aan de gemeente: 'De kerkenraad moedigt het aan om in de viering met elkaar verbonden te zijn als kring. Als dat niet lukt, kun je ook met je gezin, huisgenoten of vrienden brood tot je nemen en wijn of druivensap drinken. Het zou mooi zijn om daarna met elkaar te delen wat deze manier van vieren met je doet en wat het avondmaal je sowieso te zeggen heeft.'

In de kerk

In Het Kruispunt (GKv Houten) zong het combo voorafgaand aan de viering: 'Zelfs als er niets meer klopt, klopt het hart van God (...) Dus laat de hoop niet los, los van wat er komt, komt er redding, want God is met ons.' Ds. Marten Tel deed de uitnodiging: 'Waar je ook bent, voel je vrij om mee te doen. Neem van het brood, drink van de wijn, gedenkt en gelooft dat het kostbare lichaam en het kostbare bloed van onze Here Jezus is gegeven, zodat al onze zonden volkomen verzoend zijn.'

» 'Dus laat de hoop niet los, los van wat er komt...' «

In de Waterpleinkerk (GKv Rotterdam-C) bediende dominee Wim de Groot op Witte Donderdag het avondmaal: 'Ik vond het heel intens om in een lege kerk het brood te breken en de wijn te schenken. Tegelijk zag ik al die mensen in gedachten voor me die normaliter iedere eerste zondag van de maand een stuk brood bij me komen halen. Ik had het voornemen die op mijn netvlies te nemen en dat lukte ook.'

Dominee Richard Roest leidde de viering in De Lichtboog (NGK Houten) in: 'Christus komt naar ons toe in onze isolatie. Hij wil zijn vergeving tastbaar maken bij jullie thuis. Hij komt in jullie dagelijkse midden, hoe je er ook bij zit.' Hij sprak van een 'gemankeerd' Avondmaal. 'Want we horen samen aan één tafel. Daarom kijken we nu extra vooruit naar Jezus' terugkomst. Dan zal het compleet zijn

Anja en Jouke de Haan (GKv Houten) reageerden via de chat na de dienst: 'Bijzondere dienst en avondmaal, gescheiden van elkaar, maar toch verbonden en geborgen in Christus.'

» 'Eigenlijk was de viering heel *down to earth*' «

Corinna Gravesteijn (GKv Rotterdam-C) woont alleen en wilde het avondmaal niet in haar eentje vieren. 'We hebben met vier mensen uit onze kring bij iemand in de tuin avondmaal gevierd, op ruime afstand van elkaar. We keken, elk via de eigen telefoon, samen naar de dienst, aten van het brood en dronken een glas wijn. Het was goed om het zo te doen, maar doordat het zo anders was dan anders, kon ik me er niet helemaal aan overgeven. Net als wanneer je in een andere gemeente met een andere vorm dan je gewend bent, avondmaal viert.'

en zal iedereen aan de bruiloftsmaaltijd aanschuiven en feestvieren.' Terwijl de mensen thuis brood en wijn konden klaarzetten, zong de band: 'Dit breekbaar brood legt mij de woorden in de mond: dit is mijn lichaam dat voor jou gebroken wordt. (...) Dit is mijn bloed dat vergeving en genade schonk. Ik proef de wijn: zo wordt uw liefde uitgestort.'

Thuis

Arie de Gelder (GKv Rotterdam-C) vierde avondmaal thuis met zijn vrouw en zoon van zestien. 'We hebben een goede fles wijn uitgezocht, matzes klaargezet en een kaars aangestoken, als teken dat God erbij is. Na de instellingswoorden via het scherm aten en dronken we, ook onze zoon die in de kerk niet meedoet met de viering. Wij zijn eigenlijk intensiever bezig geweest met de betekenis ervan dan normaal. Het was goed dat het zo kon, maar juist nu was het gemis van elkaar als gemeenteleden groter. Dat hoorde ik ook van anderen. Niemand zegt: laten we het altijd maar zo doen.'

Marjoleijn Wiltjer (NGK Houten) vierde avondmaal thuis samen met haar man en hun drie kleine kinderen. 'De viering zelf was niet het heilige moment waar je op hoopt. Na zo'n dienst is de aandacht van de kinderen echt verslapt. Eigenlijk was de viering heel *down to earth*, net als in de tijd van Jezus, met spelende kinderen en zo. We realiseerden ons: je eet en drinkt en denkt aan Jezus' sterven voor ons, ongeacht de omstandigheden: chaos, stilte, rommeligheid, plechtigheid. Die doen er eigenlijk niet toe.'

Wim de Groot (GKv Rotterdam-C): 'Doordat de online viering van tevoren was opgenomen, kon ik het zelf in de kring meevieren. Dat heb ik als heel verbindend ervaren. We zaten op Zoom bij elkaar en gaven virtueel het brood aan elkaar door en zeiden er iets bij. Vervolgens namen we tegelijk het brood in stilte in de mond. Daarna met de wijn hetzelfde. We hebben geproost op Jezus!'

Jan Hoetmer (GKv Houten) via de chat: 'Wat een bijzonder avondmaal met Pasen. Jezus Overwinnaar! Om nooit te vergeten.'

Lees-, kijk- en luistertips

VOOR GELOOFS- EN GEMEENTEOPBOUW

Maand van het christelijke spel

Voor het tweede jaar op rij is april de maand van het christelijke spel en daarom besteden we ook hier aandacht aan christelijke spellen. Ken je bijvoorbeeld al het spel *Geheime dienst*? Dit spel is een variant op het populaire groepsspel *Weerwolven* en is helemaal opgezet rond de thematiek van vervolgte christenen. De overheid in deze landen ziet christenen als een grote bedreiging en daarom is in dit spel de geheime dienst ingeschakeld. Terwijl de agenten van de geheime dienst huiszoekingen uitvoeren, patrouilleren en de grens bewaken, proberen christenen Bijbels te smokkelen en doen ze hun best het evangelie te verspreiden. Maar wie kun je vertrouwen? Het spel is geschikt voor groepen van 10-20 spelers en voor 2-9 spelers in de vorm van een kaartspel. Het spel

bevat ook een laagdrempelige gespreksstarter van *Open Doors* over vervolging.

Afgelopen jaar verscheen ook het spel *Histo Bijbelse helden*. Een snel en strategisch spel over Bijbelse helden die elk op hun manier het volk van God redden van de omliggende volkeren die hen bedreigen. Wie lukt het in het spel als eerste om deze mannen of vrouwen te verzamelen en Gods volk te redden uit de benarde situatie? Voor de (klein)kinderen vanaf 4 jaar is de puzzel van de rups *Krummel* een aanrader. Veel kinderen zullen *Krummel* herkennen uit de boeken van Max Lucado.

Dagboek voor vaders en moeders

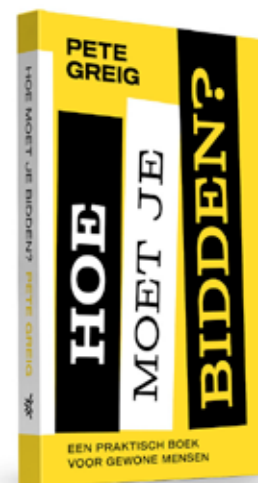
Ben ik wel een goede ouder? Die vraag stelt elke ouder zich wel eens. In het *Bijna-elke-dagboek voor moeders en vaders* laten Rolf Robbe, Jolanda Spek en Margit Melse een Bijbels licht schijnen over de manier waarop ouders hun kinderen mogen grootbrengen. Iedere auteur verzorgt een aantal overdenkingen vanuit zijn of haar expertise. Zo schrijft Rolf Robbe overdenkingen naar aanleiding van lessen over opvoeding uit de Bijbel. Margit Melse wil juist lessen trekken uit de denkbeelden

van pedagogen die zich in de loop van de eeuwen hebben uitgesproken over opvoeden. En tenslotte laat Jolanda Spek haar licht schijnen over al die kwesties die je tegenkomt in de opvoeding van kinderen, van pesten en ruzie, tot vriendschap en mobieltjes. Voor elke week bevat het dagboek vijf overdenkingen, veertig weken lang.

Leren bidden

Iedereen bidt, maar niemand vindt het gemakkelijk. We kunnen er allemaal wel wat hulp bij gebruiken. Met die insteek heeft Pete Greig, aanjager van de wereldwijde beweging *24-7 prayer*, het boek *Hoe moet je bidden?* geschreven. Het boek is een praktische gids voor iedereen die al jaren bidt, maar ook voor degenen die wel willen bidden, maar niet weten hoe te beginnen. In het boek komen aan de hand van het *Onze Vader* negen aspecten van het gebed aan de orde: stilte, aanbidding, vragen, voorbede, volharding, contemplatie, luisteren, belijden en geestelijke strijd. Daarnaast krijgen bekende bidders uit verschillende tradities een plek in het boek. Het boek is los te lezen, maar ook te combineren met de videocursus *Prayer Course*. Meer informatie over deze videocursus is te vinden op www.prayercourse.nl.

Engelen in jouw leven

Mensen kunnen engelen zijn, maar engelen zijn geen mensen. Toch lijken engelen en mensen soms veel op elkaar. Een verpleger in het ziekenhuis die de hand reikt aan een stervende of een buurman die boodschappen voor je doet in een tijd van quarantaine. Sommige mensen fungeren als engelen voor hun naasten.

Engelen als boodschapper. Heb jij wel eens een engel ontmoet en bracht die engel jou een boodschap van God? Welk beeld heb jij van een engel? Wij denken vaak aan een engel met vleugels (cherubs en serafs), maar in de Bijbel zijn het vaak ook gewoon mensen. Een mens als engel die je helpt, bijstaat of gewoon even bij je is. Zijn jullie in de kring of groep engelen voor elkaar?

Wees niet bang

Een van de meest aansprekende verhalen over engelen is misschien wel het verhaal van Elisa. In de oorlog tussen Israël en Syrië was de stad omsingeld door strijdagens en paarden. (2 Koningen 6). Maar wat de knecht van Elisa niet zag: rondom Elisa stonden talloze paarden en strijdagens van vuur. Elisa vraagt God om de ogen van de knecht te openen en zegt dan: 'Wees niet bang, wij zijn met veel meer dan zij.'

In tijden van angst en crisis kun je je afvragen waar de engelen zijn, nu je ze zo hard nodig hebt. Wie zijn de engelen in mijn leven? Heb ik mijn ogen wel open? Zoals God de ogen opende van de bediende van Elisa, zo kun je met God en in gesprek in de kring op zoek gaan naar de 'engelen in je leven'. Deel in de kring je ervaringen en praat eens door over wat engelen in jouw leven betekenen. Wat betekent het besef van Gods goede geesten voor je geloofsleven? Ik had onlangs tijdens een eredienst de beleving dat er naast de predikant een schaduw met veel

licht stond. Was dat een engel? God gaf me een 'stralende boodschap'. Zo voelde ik dat. Of van een verhaal van een moeder die in de oorlog alleen was met haar kinderen. Ze ervoer dat ze een engel zag die haar bemoedigend toesprak.

Aan de slag

Wil je in je kring of gezin het gesprek over engelen voeren? Bespreek eerst met elkaar wat je beeld is van engelen. En kies vervolgens voor het delen van ervaringen of voor het bespreken van een Bijbelverhaal of een artikel in dit magazine.

1. Bespreek een verhaal in de Bijbel over engelen.
 - Daniel 8:16 – Daniel ziet Gabriël in een visioen.
 - Handelingen 12:7 – Bevrijding van Petrus.
 - Openbaringen 19:10 – Johannes ziet een engel op Patmos.
2. Het artikel van Rob Van Houwelingen op pagina 6 biedt een aantal typering van engelen. Welke typering spreekt je het meest aan? Waarom?
 - Bovennatuurlijke EHBO-er.
 - Dienende geesten (Hebreeën 1:14).
 - Professionele diaken.
 - Wervelwind.
 - Helpers om onze bestemming te bereiken.
 - Strijders en soldaten die God eren.
3. Spreek met elkaar over je ervaringen met engelen, niet 'zweverig', maar concreet. Wat hebben engelen in je leven betekend of wat betekent het verhaal van een ander voor je? Bid met elkaar als afsluiting.

Ga online verder met dit thema via www.onderwegonline.nl/kringen-OW609

HETTY PULLEN-MUIS IS ADVISEUR BIJ HET PRAKTIJKCENTRUM

Water in de woestijn

'Wij leven in het tijdperk van de laatste dagen', zegt Petrus op de pinksterdag. De tijd waarin we moeten getuigen van Jezus als de Redder van de wereld. De tijd ook van oorlogen en rampen, waardoor mensen ervaren dat er zonder Jezus geen behoud is. In zijn Openbaring aan Johannes geeft Jezus ons een verrassend inkijkje in de manier waarop Hij regeert.

Toen de draak zag dat hij op de aarde gegooid was, achtervolgde hij de vrouw die een zoon geboord had. Maar de vrouw kreeg de twee vleugels van de grote adelaar om naar haar plaats in de woestijn te vliegen, waar gedurende een tijd en twee tijden en een halve tijd voor haar gezorgd zou worden, buiten het bereik van de slang. Toen spuwde de slang een stroom water als een rivier achter de vrouw aan om haar daarin mee te sleuren. Maar de aarde schoot haar te hulp: de aarde sperde haar mond open en dronk de rivier op die de draak had uitgespuwd.

Openbaring 12:13-16

Dit visioen zit boordevol symboliek, maar is zeker herkenbaar. De vrouw is de kerk van alle tijden, die het beloofde Kind heeft voortgebracht. De draak is de oude slang, Satan. De vrouw krijgt een veilig plekje in de woestijn buiten het bereik van de draak. Als Jezus in de hemel plaats neemt aan de rechterhand van God wordt de satan op de aarde geworpen. Daar achtervolgt hij de vrouw, maar zij mag vliegen op vleugels van een arend.

Woestijn

De woestijn staat symbolisch voor het gebied tussen Egypte en Kanaän. Op die plek ben je bevrijd van de dood, maar nog niet op je bestemming. Je leeft er wel samen met God. Jeremia typeert de tocht door de woestijn als Gods huwelijksreis met zijn volk. Want in een woestijn is verder niets, daar heb je alle aandacht voor elkaar. In de woestijn legt God zijn verbond in de harten van mensen. Maar het volk verlangt meer, het verzet zich en daardoor wordt het een reis van veertig jaren. Uiteindelijk zal het volk in Kanaän elk jaar het Loofhuttenfeest vieren om de trouwe en wonderlijke zorg van God in de woestijn te gedenken. Nu is de vrouw opnieuw in de woestijn. Zij is de kerk van vandaag, die Jezus volgt, van Hem getuigt en daarom ook deelt in zijn verwerping. Jezus heeft ons daarop voorbereid: wie Hem volgt, moet erop rekenen te delen in zijn lot. Maar wel samen met Hem, door zijn Geest, al is het in een werkkamp of een gevangenis. Niets kan ons scheiden van zijn liefde.

Water

De draak kan de vrouw geen kwaad doen, zij is buiten zijn bereik. Maar hij kan wel een list verzinnen om de

vrouw te verleiden, zodat zij haar aandacht voor Jezus verliest. De draak spuwt water achter haar aan! Dat is verrassend: een draak spuwt vuur, maar water? Het is even boosaardig als geniaal bedacht. De rivier vol water doet de woestijn verdwijnen als sneeuw voor de zon. In minder dan geen tijd staat alles in bloei, de wereld ziet er anders uit, er is veel te doen en te genieten, ineens is het leven leuk. De bedoeling van die rivier is dat de vrouw wordt meegesleurd, weg van haar Bruidegom naar het bruisende aanbod van de wereld haar heen. In hoeverre is die list geslaagd? Dat is een vraag om over na te denken.

>> Dat is verrassend:
een draak spuwt
vuur, maar water? <<

Wie van ons stelt zich in op een leven in de woestijn? Is die woestijn niet mijlen ver weg? Zouden we die nog accepteren? Wij zijn gewend aan overvloed en houden veel ballen in de lucht, soms te veel voor een werkweek van zes dagen. Komt er iets terecht van het samenzijn met onze Bruidegom? Hebben we nog aandacht voor Hem tijdens onze huwelijksreis? Dat zijn misschien pijnlijke vragen, maar dit is wat die rivier met je doet. Natuurlijk komt al het goede van God en mogen we genieten van zijn gaven. Het punt is dat Satan het zo niet bedoelt. Hij is erop uit dat je God vergeet en dat je welvaart normaal vindt.

>>

» Wie van ons stelt zich in op een leven in de woestijn? «

Hulp

De aarde schiet de vrouw te hulp: zij spert haar mond open en drinkt de rivier op die de draak heeft uitgespuwd. Zoals de rivier eerst overvloedig stroomde, zo snel droogt alles ook weer op. Er blijft niets over om door meegesleurd te worden. Als je overvloed gewend bent, is dit een ongekende ramp. Ineens valt alles weg wat je had en waar je mee bezig was.

» Ineens ervaren we de woestijn en de onherbergzaamheid daarvan «

Jezus onthult dit als 'hulp'. Opzienbarend! Hij maakt hoofden en harten weer vrij voor Hem. God heeft het kwade nooit gewild, maar nu het er is, bestuurt Hij het zo dat het mensen bij Jezus brengt.

In deze spannende tijd is deze tekst voor mij een houvast. Ik moet ook denken aan de gelijkenis van de verloren zoon. Het kantelpunt in die gelijkenis was

een zware hongersnood. Daardoor belandde de eens zo rijke zoon tussen de varkens. Toch werd die ramp zijn redding! Diep in de ellende en vrezend voor zijn leven dacht hij aan zijn lang vergeten Vader. Zo werd hij op het spoor gezet naar huis. In ons land zijn veel verloren zonen en dochters, naar wie Vader elke dag uitziet. Geen prijs is Hem te hoog om hen te redden en bij Hem thuis te brengen.

In korte tijd heeft het coronavirus de wereld stilgezet. De schade is enorm. Rijke landen kunnen die wel afdekken, als het niet te lang duurt. Maar veel plezier is verdwenen, vakanties, terrasjes, feestjes, noem maar op. In plaats daarvan is er benauwdheid en gespannen afwachten. Ineens ervaren we de woestijn en de onherbergzaamheid daarvan. Deze crisis is op allerlei manieren geduid. Maar welke betekenis je er ook aan geeft, het gaat altijd om Gods liefde voor onze wereld en voor de mensen die hier leven. Het is de liefde van de Vader die zijn kinderen terug wil en de liefde van de Zoon die zijn bruid wil bevrijden uit alles wat haar van Hem vervreemdt.

BAS LUITEN IS PREDIKANT VAN AMERSFOORT-DE HORSTEN

Om over na te denken

- Het komt in de Bijbel vaker voor dat God rampen en tegenslag gebruikt om mensen die verdwaald zijn in hun leven weer bij Hem terug te brengen. Kun je een aantal voorbeelden noemen? Kun je ook spreken van een trend? Is dit kenmerkend voor Gods handelen?
- Misschien ben je diep geraakt door het coronavirus en de gevolgen daarvan. Misschien ook niet en ben je meer een toeschouwer en leef je met anderen mee. Maar hoe je situatie ook is, wat betekent het voor je dat God je geluk is en je enig bezit, zoals we zingen in Psalm 16?
- Hoe kijk je in deze tijd naar de mensen om je heen, vooral ook naar niet-christenen? Deel je met God dezelfde liefde voor hen? Wil je ze eens bellen om te vragen hoe het met hen gaat en hoe ze hun toekomst zien? Deze tijd vraagt erom om te praten over de angst voor de dood die ieder mens heeft. Misschien kun je dan ook vertellen dat Jezus van de dood bevrijdt!
- Hadden wij ook zelf wat 'hulp' van de aarde nodig om weer dichterbij God te komen? We werden steeds drukker, onze huiselijke eredienst leed daaronder en de zondagse erediensten ook. Hoe gaan we nu verder?
- In grote delen van de wereld was geen overvloed, toch heeft de wereldwijde ramp ook daar toegeslagen. Het leed is daar nu vele malen groter. Hoe kunnen we lokale kerken steunen om overeind te blijven?

Corona en vacante kerken

Veel kerken verzorgen een livestream van hun kerkdiensten, liefst met de eigen predikant. Die kent de mensen, spreekt ze via de telefoon of het beeldscherm en kan zo inspelen op de vragen die leven. Maar hoe doe je dat als je geen eigen predikant hebt?

Het Praktijkcentrum zocht dat uit en proefde her en der de pijn van het gemis van een eigen predikant, juist nu. Vier van de tien ondervraagde kerken zoeken voor de kerkdienst samenwerking met een ander kerkgenootschap in dezelfde plaats. Anderen verwijzen naar de livestream van een kerk in de buurt of naar een landelijke uitzending. Voorgangers die zouden komen preken, worden afgezegd. Vacante gemeenten zijn zich ervan bewust dat ze zonder eigen voorganger op achterstand staan en besteden extra aandacht aan de onderlinge verbinding met initiatieven: de gehele gemeente met bossen bloemen verrassen of een breekbrood met een paasboodschap op Stille Zaterdag bij gemeenteleden op de stoep leggen.

Opvallend is dat bij de ondervraagde kerken de buurgemeenten niet in beeld zijn. Een grote gemeente met meer predikanten kan erover nadenken hoe ze vacante gemeenten kunnen helpen. Zie ook: www.praktijkcentrum.org/blog/geen-predikant-in-deze-coronacrisis.

Digitaal gemeentegebed

Een simpele manier om mensen actief bij de kerkdienst te betrekken, is hen online gebedsonderwerpen laten opgeven via de Mentimeter. Gemeenteleden loggen in met een inlogcode en krijgen enkele minuten tijd (bijvoorbeeld tijdens een luisterlied) om gebedspunten op te geven, vanuit privacy-oogpunt zonder namen. De onderwerpen komen in beeld; hoe vaker genoemd, hoe groter het lettertype. De voorganger bidt vervolgens voor enkele onderwerpen of vraagt gemeenteleden om op hetzelfde moment of later thuis voor een paar punten te bidden. De gebedspunten worden na afloop gemaild of in een besloten Facebookgroep geplaatst.

In de Verbindingskerk (GKv/NGK Heerde/Epe) resulteerde het gebruik van de Mentimeter in een dienst in 36 gebedspunten. Ds. Richard Vervoorn uit Heerde/Epe is enthousiast over de Mentimeter. 'Je kunt het ook voor andere dingen gebruiken zoals vragen voor jongeren in/over de preek of voor uit het uitwisselen van digitale groeten'. Hij adviseert om selectief te zijn in het gebruik van de Mentimeter. 'Eén keer per dienst is genoeg; dus of voor gebedspunten of voor iets anders.'

FAMILIEBERICHT

"en zie: ik ben met u al de dagen, tot aan de voleinding der wereld".
Matth. 28: 20

In vast vertrouwen op Gods beloften ben ik op de mooie leeftijd van 88 jaar in vrede ontslapen op dinsdag 14 april 2020.

Langs deze weg groet ik u allen hartelijk, die mij tijdens mijn leven oprechte genegenheid, trouwe vriendschap en warme liefde hebben gegeven. Heel veel dank daarvoor. Moge u de kracht en wijsheid geschonken worden om goed en liefdevol met elkaar om te gaan.

Arie Feike van Garderen Arie / Ad

Utrecht, 16 december 1931

Leiden, 14 april 2020

Zoon van:

Huibert van Garderen 1992

Geertje van Garderen-Spaak 1984

Broer en zwager van:

Rhenen G.C. de Haan-van Garderen

J. de Haan

Blaricum C.H. van Mourik-van Garderen

J. van Mourik (in herinnering)

Amstelveen J.M. van der Vliet-van Garderen

J.H. van der Vliet

Waalre H.G. Bal-van Garderen

H. Bal (in herinnering) A. van Dun

Oom van:

Moskou Hubert de Haan-Welmoed Lieftrinck

Amsterdam Nils Bal-Vera Blok

Geldrop Ingrid Bal-Maikel Niël

Amstelveen Thomas van der Vliet-Chantal Carelock

Vriend van:

Wassenaar Rob en Maartje van den Born-Uiterwijk

Noordwijk Ruud en Wilma Vink-Hogewoning

Gewoond hebbende: Papegaaienlaan 4 Wassenaar

Correspondentieadres:

Erasmusweg 57

2202 CB Noordwijk

Graag hadden wij afscheid genomen van Arie / Ad ook met u in ons midden, maar door de maatregelen in verband met het Coronavirus was dit helaas niet mogelijk.

DE ROEPING VAN MIEKE BLIJDORP

‘Leven met God is heerlijk, maar ook pijnlijk’

Mieke Brink-Blijdorp (66) was de eerste vrouw die afstudeerde aan de TU in Kampen. Ze ervoer het zelf niet als erg indrukwekkend, want ze wilde ‘gewoon’ het onderwijs in. Nu, ruim dertig jaar later, is de weg vrij om alsnog de kansel op te gaan. Maar daar denkt ze niet over. Haar roeping is van een andere aard.

Ik ben geen dominee en heb het ook nooit willen worden. Ik houd van klassieke talen en wilde al van jongs af aan onderwijzer worden. Een docent overtuigde me toentertijd dat ik als godsdienstonderwijzer makkelijker een baan zou kunnen vinden dan als docent klassieke talen – dus koos ik voor theologie. Daarbij ben ik altijd tegen de openstelling van het ambt geweest. Ik ben niet tegen pastorale teams met vrouwen, maar ze moeten wel onder leiding staan van een man. Geef de man de eer van de eindverantwoordelijkheid; dat is Bijbels.’

‘Ik denk niet dat de openstelling terecht is en daar worstel ik wel mee. Is dit het zoveelste bewijs dat we de Bijbel aan het loslaten zijn? Dat vind ik een hele harde; volgens mij mag je alleen een kerk verlaten als Christus niet meer gediend wordt. Ik wil wel heel graag gereformeerd blijven. En daarmee bedoel ik: alleen door de Schrift, alleen door genade, alleen door geloof. Wel vrolijk en vernieuwend gereformeerd. Ik hou niet van een afsplitsing waar het erom gaat dat we alles weer gaan doen zoals we het altijd deden. Dan gaat het niet om het dienen van de Heer, maar om wat ik gewend ben. Als je niet bereid bent om te vernieuwen, ben je ook niet gereformeerd.’

Hoe was het toen uw droom werkelijkheid werd en u voor de klas stond?

‘Dat viel in eerste instantie flink tegen. Ik kon totaal geen orde houden, ik had dat niet geleerd tijdens de opleiding. Dat heb ik later alsnog gedaan tijdens een studie didactiek aan de Universiteit Utrecht. Maar de eerste jaren waren zwaar. Ik ging met buikpijn naar mijn werk en kwam met hoofdpijn terug. Toch had ik steeds het gevoel: dit is het. Het is prachtig om contact te maken met leerlingen en te zien dat een leerling iets eerst niet snapt en daarna wel. Gaandeweg groeide ik in het vak en nu doe ik waar ik ooit van droomde: klassieke talen doceren. Van godsdienst geven heb ik ook erg genoten. Dan kon ik met een klas serieus aan de slag met de Bijbel, bijvoorbeeld door structureel alle brieven te behandelen. Tegenwoordig doen ze een enkele losse module. Dat leidt tot hap-snap bijbelkennis – daar maak ik me wel eens

zorgen over. Natuurlijk gebeuren er andere goede dingen, maar de Bijbel zou toch de basis moeten zijn.’

Ervaart u uw werk als een roeping?

‘Ja. Een roeping waar ik bovendien volledig beschikbaar voor moet zijn – althans, zo dacht ik in het begin. Het was dus erg verwarrend toen ik verliefd werd op Peter. Ik wilde het vriendschappelijk houden en zei dat ook tegen hem; ik was immers getrouwd met m’n baan. Hij ging daarmee akkoord, maar al gauw dacht ik: ‘oh jongens, dit gaat helemaal mis.’ Het voelde alsof ik op een aardbeving leefde. Ik vocht daarover met God: het was toch niet de bedoeling dat ik zou trouwen? Dan zou ik verdeeld zijn en mijn werk minder goed kunnen doen. In werkelijkheid bleek dit helemaal niet zo te zijn. Peter heeft me juist gestimuleerd op punten waar ik anders was afgehaakt, omdat ik het in mijn eentje niet overzag. Toen we kinderen kregen, ben ik wel even met het onderwijzen

>>

Mieke Brink werd geboren op 8 januari 1954 in Rotterdam. Ze groeide op in Dokkum en Kinderdijk als tweede in een gezin van negen kinderen. Na het behalen van het gymnasiumdiploma in Rotterdam ging ze theologie studeren in Kampen. Dertien jaar lang gaf ze godsdienstlessen aan de Gereformeerde Scholengemeenschap in Rotterdam. Na haar huwelijk met Peter Brink in 1987 verhuisden ze naar Putten, waar twee dochters werden geboren. Ze gaf les aan onder andere de Evangelische Hogeschool en de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren. Vanaf 2010 geeft ze klassieke talen aan de Guido Scholengemeenschap in Amersfoort, en de laatste jaren ook Bijbels Grieks aan de Theologische Universiteit in Kampen. Sinds 1998 verzorgt ze de dagelijkse meditatie ‘Stilgezet’ in het Nederlands Dagblad.

gestopt en ging ik schrijven, eerst onderwijsmateriaal en later de rubriek 'Stilgezet' in het Nederlands Dagblad. Dat vond en vind ik ook heel leuk om te doen.'

Wat is dé les die u door de jaren heen heeft geleerd?

'Dat ik in alles volledig afhankelijk ben van God. Als puber heb ik veel kussens nat getraand, omdat ik me onvolkomen voelde in Gods ogen. Ik wilde zo graag een volmaakt moment zodat ik Hem kon bewijzen dat het geloof voor mij een serieuze zaak was. Maar op een dag kwam ik erachter dat in al dat geworstel Christus nauwelijks een rol speelde. Met mijn berouw probeerde ik God te overtuigen dat het de moeite waard was om mij te vergeven. Ik wist dat ik het niet moest hebben van goede werken, maar in feite deed ik dat dus wel doordat ik een of ander super-berouw probeerde op te hoesten. Dat was een belangrijk leermoment, want het was de eerste keer dat ik voelde dat ik écht in alles afhankelijk ben van God. Ook als het gaat om berouw. Het besef van je eigen zondigheid is wel een centraal thema gebleven in mijn leven.'

Waarom zo'n sterk zondebesef? U bent vast niet extra zondig..

'Misschien ben ik extra serieus. Als God volmaaktheid wil, dan wil hij geen 98 procent. Nu zou je psychologisch kunnen zeggen dat ik een perfectionist ben en dus nooit tevreden met mezelf. Maar perfectionist of niet, we hebben allemaal te dealen met onze zondige kant. Ik heb misschien wat te veel schuldgevoelens gehad in mijn leven, maar het merendeel is terechte schuld en daar moet verzoening voor zijn. Ik ben dus heel erg blij met die leer van verzoening door voldoening. Als God het alleen maar door de vingers zou zien, dan zou ik altijd bang zijn dat Hij later een keer zegt: "Ik heb het nu zo vaak door de vingers gezien, nu ben ik er klaar mee en wil ik eens een serieuze inzet van je zien." Want dat krijg je dan: mensen die veel te veel door de vingers zien, ontploffen op een gegeven moment. Dan zit je met andere woorden te wachten op een ontploffende God. Kan die echt van je houden? Hij kan lief doen, maar eigenlijk vindt Hij dat je komt zeuren als je binnenkomt – want zo aardig ben je niet.'

Hoe werkt dat zondebesef door in meer concrete zin?

'Laat ik een voorbeeld noemen. We zitten nu in een coronacrisis en er wordt veel gebeden om genezing – terecht. Maar een christen zou ook moeten bidden: "Here, laat mij mijn schuld zien, mijn eigen bijdrage aan dit wereldwijde probleem. Want het is een ecologisch probleem waar ik onderdeel van ben." En: "Here, wat geweldig gaaf dat U door zo'n piepklein onzichtbaar virusje de wereld stilzet en ons even laat zien dat het zo dus echt niet verder kan." Leven met God is heerlijk, maar

ook heel pijnlijk. Want Hij vertelt je waar het aan schort. Na de coronacrisis komt er een economische crisis en ik vraag me af of we die te boven komen. Ik verwacht dat we ongekende tijden krijgen waarin we heel veel moeten afzien en missen. Het zal voor de christengemeenschap een mooie uitdaging worden. Hoe moeilijk het ook wordt, ik heb geleerd dat de Here alles laat meewerken ten goede. Hij leidt alles, tot in de kleine details.'

Er bestaat dus geen toeval of willekeur?

'Nee. Dat is lastig, want dan zit je ogenblikkelijk met het probleem van het kwaad. Want als God alles in de hand heeft, waarom is het kwaad dan überhaupt in de wereld gekomen? Soms kan het erg dichtbij komen. Een jeugdvriendin van mij is mishandeld door haar man. Waarom heeft God dat niet voorkomen? Ik weet het echt niet. Ik weet alleen dat als ik zeg: "dit kan God niet gedaan hebben", ik dan bezig ben God naar mijn beeld te maken. Dan denk ik dat God mij net als Job zou oppakken, de schepping zou laten zien en zeggen: "Denk je nou echt dat jij kunt beslissen hoe ik ben?" Het

Leven in een post-coronawereld

De hele wereld is in de greep van een onzichtbare vijand. Niet alleen zieken, maar ook bedrijven en landen, vooral arme, worstelen om te overleven. Allerlei dingen die vanzelfsprekend waren, zijn op de helling gegaan. Hoe zou het leven hierna eruitzien? Gaan we straks anders met elkaar om, krijgen andere waarden voorrang? Het antwoord op die vraag wordt bepaald door hoe je de wereld ziet. Vanuit je positie van gepamperde westerling kun je denken dat *De meeste mensen deugen* (Rutger Bregman). Houdt zo'n wereldbeeld stand als mogelijk de chaos uitbreekt?

Onlangs heb ik kort na elkaar twee dystopische romans gelezen, waarin de toekomst wordt verbeeld als verschrikking. In George Orwells *1984* controleert de staat het leven in alle aspecten en is persoonlijke vrijheid onmogelijk. Het overheidsapparaat bedient zich van *newspeak*, waarmee feiten steeds worden aangepast aan de doelstellingen van de machthebbers. In *Brave New World* van Aldous Huxley is het niet de staat, maar de gemeenschap die alle macht heeft. Alles draait om bevrediging van de behoeften van mensen, die voortdurend worden afgeleid van levensvragen die hun 'geluk' zouden kunnen aantasten. Seksuele bevrediging is losgekoppeld van liefdevolle relaties, want dat zou ontregelend werken. Mensen zien niet dat hun leven eendimensionaal is geworden, ze willen zelf ook niet anders meer.

Er is vaker opgemerkt dat onze samenleving meer is gaan lijken op de genotcultuur van Huxley dan op de totalitaire staat van Orwell. Het christelijk geloof is in die context niet alleen achterlijk maar ook moreel verkeerd. Het staat immers het streven naar ongebreideld genot in de weg?

Sommige christenen zien in de coronacrisis Gods oordeel. Anderen willen zo'n rechtstreeks verband niet leggen. Toch zou het in mijn ogen een misser zijn als we ons niet afvragen: wil God ons iets zeggen? Onze cultuur heeft effectief God buitengesloten. Wil dat dan ook zeggen dat Hij er niet is? Of klopt Hij vandaag aan onze deur en klinkt in de crisis *Gods megafoon* (C.S. Lewis) om een dove wereld wakker te schudden?

verhaal van Job maakt enerzijds duidelijk dat God boven het kwaad staat en anderzijds dat Hij het wél toelaat. Dat is een probleem waar je als mens niet uitkomt. Intussen zie ik dat die vriendin is uitgegroeid tot een gekneusd, maar prachtig iemand. Dan denk ik ook: God, hoe krijgt u dát voor elkaar?'

Wie is God voor u?

'Een vader die alle recht heeft om boos te worden, maar zichzelf dat recht heeft ontnomen. Door Christus heeft Hij het zichzelf verboden om ooit nog oude koeien uit de sloot te halen. Ik voel me een kind en niet zozeer een werknemer van God. Al zou ik nooit meer iets doen, nergens meer een zinnige bijdrage aan leveren – dan nog ben ik Gods kind.'

» 'Als er in de les geen grapje is gemaakt, is het niet goed' «

Bent u ook een geliefd kind?

'Ja, verbazend genoeg wel. Het wonder van Gods grootheid is dat Hij zoveel meer kan liefhebben dan ik. Hij kan zoveel meer zonde zien dan ik, maar Hij kan óók zoveel meer liefhebben. Daarom heeft hij het kruis bedacht. Dus ja, in alles zit liefde en blijdschap. Ook als ik bloedserius ben – en dat ben ik in dit gesprek misschien wel erg geweest – sta ik op een grond van liefde. Humor is trouwens ook erg belangrijk voor me; jezelf kunnen relativiseren en de gein van de dingen in kunnen zien. Dat kan omdat er een glans over alles heen ligt, omdat God het heeft gemaakt. Ik ben niet een treurige ouwe meut ofzo hoor.'

Ik heb nu al een poos die tekst uit Spreuken 9 in mijn hoofd: 'Dus eet je brood met vreugde, drink met een vrolijk hart je wijn. God ziet alles wat je doet allang met welbehagen aan.'

'Ja, een erg mooie tekst. Dat staat ook niet haaks op wat ik heb gezegd, want in Christus ben ik gered. Als ik alleen in het zondebesef was blijven hangen, was ik voortdurend angstig geweest. In plaats daarvan kan ik zien: het gebeurt weer, ik probeer het weer zelf, Here doet u het maar. Dat geeft zo'n ontspanning. Dan kun je genieten van kleine dingen en bijvoorbeeld even gek doen tussendoor. Dat heb ik ook altijd in de les willen doen; als er in de les geen grapje is gemaakt, is het niet goed. De vreugde en vrijheid zijn des te groter, juist omdat ik me sterk bewust ben van mijn pijn, ellende en zonde.'

ELZE RIEMER IS GODSDIENSTWETENSCHAPPER EN JOURNALIST

DICK WESTERKAMP IS EMERITUS PREDIKANT VAN DE LICHTBOOG IN HOUTEN

Rauwe godsbeelden voor een rauwe werkelijkheid

'Hoe gaat onze wereld eruitzien?' 'Wat staat ons te wachten?' 'De wereld voelt onzekerder dan ooit.' Uitspraken van een meisje in een filmpje dat de Europese Unie vorig jaar voor de verkiezingen uitzond. 'Het leven doet ons vaak kwetsbaar en alleen voelen als we weten dat er veranderingen komen en niets ooit nog hetzelfde zal zijn.' Of het nu over klimaat, vluchtelingen of virussen gaat, veel mensen maken zich zorgen over de toekomst.

Het trof mij dat het promotiefilmpje van de EU beelden gebruikte van vrouwen die een kind ter wereld brengen. Het zijn vrij expliciete beelden, die je sterk bepalen bij de vraag in welke wereld jij je kinderen wilt laten opgroeien. 'Elk kind dat geboren wordt, is een extra reden om de veranderende wereld vorm te geven en de toekomst nog beter te maken.' Een barende vrouw is een krachtig beeld dat echt binnenkomt.

Teddybeer

Dat doet het beeld ook in Jesaja 42:14 waar God zichzelf vergelijkt met een barende vrouw die schreeuwt, zucht en zwoegt. In het boek Jesaja wordt God vaker met een vrouw vergeleken, meer dan elders in de Bijbel (Jesaja 49:15; 66:13). De vergelijking met een vrouw die het uitschreeuwt tijdens het baren is echter opmerkelijk rauw. Wat zegt dit over God? Allereerst dat de God van de Bijbel veelzijdiger en minder gepolijst is dan mensen vaak denken. Vandaag noemen christenen God liever hun hemelse Vader en hun schuilplaats dan dat ze God zien als een barende vrouw die schreeuwt, zucht en zwoegt. Hedendaagse gelovigen

zullen ook niet snel spreken over God als krijgsheld, die de strijd lust aanwakkert en een strijdkreet slaakt, zoals in Jesaja 42:13 gebeurt. Toch is dat laatste in de Bijbel een vrij gangbaar beeld (Exodus 15:3). God is geen teddybeer. Daarmee red je het ook niet in het leven, daar is de werkelijkheid te rauw voor. Juist in die meer rauwe godsbeelden wil de Bijbel dichtbij onze werkelijkheid komen. Ze zijn speciaal bedoeld om binnen te komen.

'De HEER zal optrekken als een krijgsheld,
als een aanvoerder wakkert hij de strijd lust aan.
Hij blaast alarm, hij slaakt een strijdkreet.
Heldhaftig verslaat hij zijn vijanden.
Al zo lang heb ik niets gezegd,
ik heb gezwegen, me beheerst.
Nu schreeuw ik het uit als een barende vrouw,
ik zucht en ik zwoeg tegelijk.'
Jesaja 42:13-14

Verwondering

Het beeld van God als barende vrouw maakt ook duidelijk dat God niet kan worden opgesloten in de patriarchale cultuur van het Oude Testament. Niet toevallig staat dit bij uitstek vrouwelijke beeld van God direct naast het typisch mannelijke beeld van God als krijgsheld. Dat moet verwondering wekken en tot luisteren prikkelen. Het expliciet benoemde schreeuwen, kreunen en zwoegen van een barende vrouw valt op in een cultuur waar geboorteprocessen zich volledig in de wereld van de vrouw voltrekken, in alle beslotenheid.

Die verwondering wordt nog groter als je weet dat in het Oude Testament vergelijkingen met vrouwen vaak negatief worden gebruikt voor strijders die hun mannetje niet meer staan (Jesaja 19:16; Jeremia 51:30). Vooral de vergelijking met een barende vrouw wil angst en zwakheid uitdrukken (Jesaja 13:8, 21:3, 26:17). Dat het boek Jesaja God zelf met een barende vrouw vergelijkt, is veelzeggend. Ineens spreekt er alleen maar kracht uit dit beeld. Alle gebruikelijke clichés over het 'zwakke geslacht' worden hier doorbroken. De Bijbel is weliswaar in een mannenwereld ontstaan – en dat heeft in de kerk ook sporen nagelaten – maar de God van de Bijbel valt daar gelukkig niet mee samen. Een heilzaam besef voor mannen en vrouwen beide!

Onvergelijkbaar

Aan het begin van de vorige eeuw verwees oudtestamenticus Walther Eichrodt naar deze tekst om de beperkingen van ons menselijke spreken over God te onderstrepen. Een meer abstract spreken over Gods macht zou beter recht doen aan wie Hij is. Daar geloof ik niets van. Het is waar dat God ten diepste onvergelijkbaar is. De Schepper van de einden der aarde kun je niet in een beeld

vastleggen. 'Met wie wil je Mij vergelijken?', klinkt meer dan eens in het boek Jesaja (40:18, 25; 46:5). Metaforen zijn echter onvermijdelijk als je over God spreekt. Natuurlijk gaat elke vergelijking mank, God is altijd groter. Toch kun je erop vertrouwen dat God zich echt laat kennen in de beelden die de Bijbel voor Hem gebruikt. Ook als God met een barende vrouw wordt vergeleken, is dat niet slechts beeldspraak. Om God werkelijk te kennen in de onzekerheden van het bestaan heb je ook de rauwe beelden nodig. In een wereld waarin allerlei krachten werkzaam zijn, komt een nieuwe toekomst niet zomaar tot stand.

Kruis

Dat geldt vandaag niet minder dan toen deze profetie voor het eerst klonk. Dat was in de tijd dat de Perzische koning Cyrus over de wereld denderde en volk na volk onder de voet liep, terwijl de ballingen in Babel met een angstig hart toekeken. Het vroeg geloof om achter dit alles God zelf te zien, die als een krijgsheld zijn vijanden verslaat. Wat voegt het godsbeeld van een barende vrouw daaraan toe? Allereerst de onafwendbaarheid van het moment en de zekerheid van de verlossing die God brengt. Maar niet minder ook Gods eigen bereidheid om alle pijn en smart te verduren die daarmee gepaard gaan. Zoals een vrouw die een kind baart, kiest God met alles wat Hij in zich heeft voor de toekomst van zijn volk.

›› ***Elk kind dat geboren wordt, is voor God extra reden om de wereld toekomst te geven*** ‹‹

De rauwheid van dit godsbeeld is vergelijkbaar met die van het kruis van Jezus. Je kunt dat kruis benaderen vanuit de godverlatenheid die Jezus zelf heeft uitgeschreeuwd. Dan toont het de zwakheid van God. Je kunt het kruis ook verstaan vanuit Gods eigen schreeuwen, zuchten en zwoegen, als van een barende vrouw die alles in het werk stelt om leven voort te brengen. Dan spreekt er kracht uit. Niets zal ooit nog hetzelfde zijn. Dan geeft het beeld ook hoop in een onzekere tijd. Elk kind dat geboren wordt, is voor God een extra reden om de veranderende wereld toekomst te geven.

Rauwe godsbeelden als deze gebruikt de Bijbel om God dichterbij te brengen; om God binnen te laten komen in de rauwe werkelijkheid van het leven. Het kruis van Jezus laat zien dat dit niet slechts beeldspraak is. Goddank!

**JAAP DEKKER IS BIJZONDER HOGLERAAR
BIJBELONDERZOEK EN CHRISTELIJKE IDENTITEIT OP DE
HENK DE JONG-LEERSTOEL AAN DE TU KAMPEN**

**Kunstwerk 'On-ingelijst' door
Hanneke van Noort**

'Deze engel is intuïtief ontstaan. Hij blijkt niet in een lijstje te vangen. Je zou hem zo over het hoofd zien, doordat hij meekleurt met de natuur. En toch maakt die ene engel deel uit van een hele serie: ze zijn met veel meer. Als je met een verwachtingsvol hart om je heen kijkt, kan het zomaar gebeuren dat je een engel ziet.'